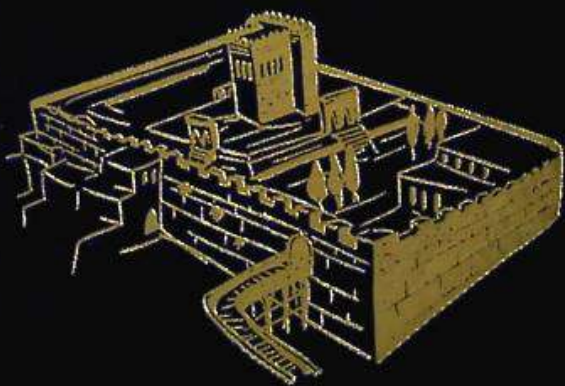

הר הבית כהלכה

חלק ב'

גירסה חפץ חיים 13 עינים בהלכות הר הבית ירושלים

הר הבית

כהלכה

חלק ב'

עיונים בהלכות

הר הבית

סוגיות שנלמדו בחבורה

בכולל 'דרישת ציון' - ישיבת הר הבית

שנת תשפ"א-תשפ"ב

כתיבה: אלישע וולפסון

הר הבית כהלכה

חלק ב'

עיונים בהלכות הר הבית

סוגיות שנלמדו בחבורה

בכולל 'דרישת ציון' - ישיבת הר הבית

שנת תשפ"א-תשפ"ב

כתיבה: אלישע וולפסון

עריכה - תוכן ולשון: הרב אב"י ונגרובר

עיצוב עטיפה: אילה וולפסון

איור עטיפה: חננאל תורגמן

עיצוב ועימוד: הרב יואל שילה

מותר לשכפל ולהעתיק לצורך לימוד בלבד

תגובות, שאלות, הערות והוספות יתקבלו בשמחה

13elisha26@gmail.com

ניתן ליצור קשר עם המחבר גם בטלפון 052-6012050

תוכן עניינים מפורט

- הסכמות ומכתבי ברכה.....ט'.....
- בפתח השער.....כ"ח.....
- סימן א - נוסח הברכות בהר הבית.....ל'.....
- האם נוהג בימינו?.....ל"א.....
- כיצד יש לחתום?.....ל"ג.....
- הברכות בהן אומרים את הנוסח המיוחד למקדש.....ל"ט.....
- טעם הנוסח המיוחד למקדש.....נ"ט.....
- סימן ב - השתחוויה על האבנים בהר הבית.....ס"ד.....
- על אילו אבנים נאסרה ההשתחוויה?.....ס"ד.....
- איפה מותר להשתחוות על האבן?.....ס"ט.....
- סימן ג - דין מנעל בהר הבית.....פ'.....
- טעם איסור כניסה במנעל.....פ'.....
- איזה מנעל אסור בהר הבית?.....פ"ג.....
- האם להסיר מנעלים הוא דרך כבוד?.....פ"ט.....
- באיזה אופן נכון לעלות להר הבית.....צ"ג.....
- סימן ד - דין מקל הליכה בהר הבית.....צ"ח.....
- סימן ה - דין קלות ראש בהר הבית - שיחת חולין ואכילה.....ק"י.....
- האם כל האסור בבית הכנסת אסור גם בהר הבית?.....ק"א.....
- סימן ו - מורא מקדש - מהו?.....קכ"א.....
- מורא מקדש - ריחוק או קירוב?.....קכ"א.....
- מזוי וממה יראים?.....קכ"ב.....
- סימן ז - החיל.....קל"ב.....
- חלק א: מהו החיל?.....קל"ג.....
- חלק ב: קדושת החיל - האם קדושתו מהתורה או מדרבנן?.....קמ"ח.....
- חלק ג: כניסת טמא מות לחיל ועזרת נשים בזמן שהבית חרב.....קס"ז.....
- סימן ח - בעל קרי בהר הבית.....קע"ה.....
- שיטת הרמב"ם.....קפ"ב.....

גירסה דיגיטלית

הסכמות ומכתבי ברכה

הרב שמואל אליהו שליט"א

רב העיר צפת

כ"ט

ד' אייר תשפ"ג

הסכמה

שמחתי ויגל לבי בכאותי גלויות הספר יחד תבית כהלכתו חלק ב' עיונים בהלכות הר הבית, פרו עטו של הרב אלימלך וולפסון, אשר ליבני בעיון וסברא בלימוד בחבורה עם אברכי כולל דרישת ציוני סגנון העוסקות בדרישת מילום מקדשנו, אליהם דהלכתא.

סוגיות אלו העוסקים בלכ"ו של עכו ישראל וישראל ראויים שיבואו לפני גדולי ישראל שלחם נתונה ההכרעה בזה, חשוב מאוד שיקומו עוד ועוד תלמידי חכמים שיעסקו במלאכה חשובה זו אשריהם ואשרי חלקם של כל תווכים לקיים מצוות דרישת המקדש של כל העוסקים בסוגיות שמוה אלפים שנה היו זלכתא למשיחא, וזנה אט אט אנו תולכים וזוכים לדון בהם הלכה למעשה.

מעלה ומצוה מיוחדת יש בלימוד הלכות מקדש וקודשיו, שעצם הלימוד בהלכות אלו מעורר בנו כיסופים גדולים לבניין המקדש והשראת השכינה בנוכחינו, ופעל בשמים ובארץ לקרבנו אל 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו'.

יבורכו הרב המחבר ואברכי הכולל שמקרבם אותנו בלימוד ובמעשה אל חיכל המלך, חפץ חי בידם יצלח להגדיל תורה ולהאדירה ולראות מחרה כהנים בעבודתם ולוים בדומם בשירם ובזמרים וישראל במעמדם בכבודם ונהדרם בבית מקדשנו ותפארתנו במהרה בימינו.

בברכה,

שמואל אליהו
רב העיר צפת

- זימון ט - מתי חוששים לטומאת קרי בהר הבית? קפ"ו
- האם כל יציאה של שכבת זרע מטומאה? קפ"ו
- האם צריך לחשוש שהייתה הרגשה בלי לשים לב? קצ"ה
- האם צריך כוונה בטבילה לשם הר הבית כמו לתרומה? קצ"ח
- האם יש איסור להתקלה אחרי הטבילה? קצ"ט
- סיכום הנראה לענ"ד הלכה למעשה לעלייה להר הבית ר"ב
- זימון י - טבול יום דבעל קרי בהר הבית ר"ד
- זימון יא - טבול יום דזב בהר הבית רז"ב
- זימון יב - דין כניסת משמשת ופולטת להר הבית רכ"ח
- האם משמשת ופולטת אסורות בהר הבית רכ"ח
- האם מהני כיבוד הבית לצורך עלייה להר הבית רל"ה
- כיבוד הבית למעשה רמ"ב
- זימון יג - האם בעינינו ז' נקיים לצורך עלייה להר הבית? רמ"ה
- תקנת רבי רמ"ה
- מנהג בנות ישראל רנ"ג
- חשש תקלה בטבילה כדן תורה רנ"ח
- זימון יד - טבילת רווקות לצורך עלייה להר הבית רס"א
- זימון טו - דיני חציצה בטבילה להר הבית רע"ב
- מהי חפיפה? רע"ב
- האם דין חפיפה אמור גבי כל חייבי טבילות? רע"ז
- הגדרת מקפיד רפ"ז
- הסרת חציצה שלא מקפידים עליה רצ"א
- זמן טז - קדושת ה"מחכמה" רצ"ה
- האם המחכמה נמצאת בשטח הר הבית? רצ"ה
- האם הרחבת הר הבית התקדשה? רצ"ז
- האם גגין ועליות בהר הבית קדושים בקדושת הר הבית? ש"ד
- שיטת הרמב"ם שו"א
- דין גגין ועליות שלא היו בזמן הבית שו"ט
- דין לשכות הבנויות בקודש ופתוחות (רק) לחול שכ"ב
- זמן המוסקנות המובאות בספר

סימן א - נוסח הברכות בהר הבית

שנינו במשנה מסכת ברכות פרק ט משנה ה:

כל חותמי ברכות שהיו במקדש היו אומרים מן העולם, משקלקלו המינין ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם.

בגמרא שם דף סג ע"א נאמר:

כל חותמי ברכות שבמקדש כו'. כל כך למה - לפי שאין עונין אמן במקדש. ומנין שאין עונין אמן במקדש - שנאמר "קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם". ואומר "ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה". יכול כל הברכות כולן תהא להן תהלה אחת - תלמוד לומר ומרומם על כל ברכה ותהלה, על כל ברכה וברכה - תן לו תהלה.

יאר שם רש"י:

ויברכו שם כבודך - ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עונים, והמברך אומר: ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. מפרש בתוספתא שתקנו מן העולם ועד העולם להודיע שאין העולם הזה לפני העולם הבא כלום, אלא כפרוזדור לפני הטרקלין, כלומר: הנהיגו ברכתיו בעולם הזה כדי להיות רגילים לעולם הבא שכולו ארוך.

תהלה אחת - שיענו פעם אחת: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

על כל הברכות - בסוף ברכה אחרונה.

יאר מדברי המשנה והגמרא שנוסח הברכות במקדש שונה מנוסח הברכות בגבולין, מקדש בחיתום כל ברכה מוסיפים את המילים "מן העולם ועד העולם" כמבואר במשנה. וכן, אין השומעים את הברכות עונים 'אמן' אלא עונים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם" כמבואר בגמרא.

כת תענית דף טז הגמרא מתארת את נוסח התפילה בתענית ציבור, ומבארת גם את התפילה במקדש:

תניא: בגואל ישראל מאריה וכו'.

סימן א - נוסח הברכות בהר הבית ל"א

עונין אחריו אמן... במה דברים אמורים - בגבולין, אבל במקדש אינו כן, לפי שאין עונין אמן במקדש...

ואלא במקדש מהו אומר? ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, והן עונין אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

וחזן הכנסת אומר להם: תקעו הכהנים בני אהרן תקעו, וחוזר ואומר: מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך ה' אלהי ישראל זוכר הנשכחות, והם עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזן הכנסת אומר להם הריעו, הכהנים בני אהרן, הריעו וכו', וכן בכל ברכה וברכה, באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו, עד שגומר את כולן. וכך הנהיג רבי חלפתא בצפורי ורבי חנניה בן תרדיון בסיכני. וכשבא דבר לפני חכמים אמרו: לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח, ובהר הבית...

תנו רבנן: על הראשונות הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וחזן הכנסת אומר: תקעו כהנים תקעו, וחוזר ואומר: מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה (והן תוקעין ומריעין ותוקעין), ועל השניה הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות, והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחזן הכנסת אומר הריעו בני אהרן, הריעו... וכך הנהיג רבי חלפתא בצפורי ורבי חנניה בן תרדיון בסיכני. וכשבא דבר אצל חכמים אמרו: לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית.

מגמרא זו למדנו שנוסח התפילה המיוחד למקדש אינו נוהג רק בתפילה בעזרה, אלא גם בתפילה בהר הבית. בנוסף לכך למדנו שבנוסח הברכה חוזרים פעמיים על המילה ברוך. להלן נדון בנוסח המדויק.

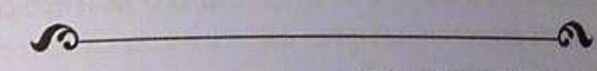
נדון במספר שאלות למעשה העולות מתוך דברי הגמרא.

האם נוהג בימינו?

כתב הרב יהודה שלוש שליט"א בתשובה:

לעניות דעתי כל דין אמירת אלקי ישראל מן העולם ועד העולם הוא רק במקדש לעת היות המקדש קיים. גם במשנה בברכות נאמר "כל חותמי ברכות שבמקדש

את ועוד, במקדש היו הכהנים עובדים יחפים, ואם כן אין בזה פחיתות כבוד להיות יחפים
מקום הקודש. ואין זה דומה לאיסור ללכת יחף, שזה בעלמא שמראה שאינו שומר על
יפו, אך כאשר בא לבית האלהים ומנקה את רגליו ונכנס בנקיות למקום הקודש, ניכר
ועושה זאת לכבודו יתברך ויש בזה מעלה וכבוד והכנעה לפני הדר שכינתו יתברך.

וכעין הדברים האלה כתב במור וקציעה סימן צא:

"אסור להתפלל בלא מנעלים דאמרינן בחגיגה לאו אורח ארעא. עכ"ל. ויש להביא עוד ראייה לאסור
מהא דאיתא פרק ערבי פסחים [פסחים קיג, ב.] ג' הקדוש ברוך הוא שונאן מי שאין לו מנעלים ברגליו. א"כ
מאחר שהוא שנוי בעיני המקום אפילו שלא בשעת התפלה מכל שכן בתפלה. ויקשה מזה על פסקו של
הרב"י, דמהתם משמע לכאורה דודאי בטלה דעתייהו דבני ערב שהרי בפירוש אמרו עליהן ועל כיוצא
בהן שאין משוקץ ומתועב יותר מהן. ומ"מ יש לומר דאדרבה בתפלה טפי עדיף בלי מנעלים כדי להראות
הכנעה מאחר דאורחיהו כהכי, אף על גב דבטלה דעתייהו כולי יומא, היינו דוקא לרוץ ברחובות ושוקים
יחף, שאינו נצול מן המכשולים, ועל חייו אינו חש לכן הוא שנוי למעלה, אבל כשעומד בתפלה במקום
אחד ודרך הכנעה מסתברא דשפיר דמי. ומה שאמרו לאו אורח ארעא, לא אמרו אלא בכרעא (פירוש
כשכרעו מגלים לאו אורח ארעא. אבל כפות הרגלים לבד שפיר דמי), ואין זו ראייה שלא לעמוד בתפלה יחף.

ותדע דע"כ הכי הוא, דהרי כהנים בעבודתן היו יחפי רגל. וכן מצינו במקרא כמה פעמים בכל מקום
ששכינה שם צריך להיות יחף רגל, כמ"ש [שמות ה, טו] של נעליך וגו' כמה פעמים, הרי דאורחא
בהכי קמי שכינה, אלא שיש לומר משה ויהושע נשארו להם אנפילאות ברגליהם, אבל מכהנים בעבודתן ראייה
שאינ עליה תשובה, דתפלה דומיא דעבודה. על כן ודאי נכון לנו לעשות כן. ואין להביא ראייה מההיא [שבת
י. א.] דרבא רמי פוזמקי ומצלי, דרבא מדת חסידות נהג [צ"ע דמאי מדת חסידות היא זו, הלא רבינו ס"ל דנכון
להתפלל יחף. ויש ליישב דס"ל לרבינו דבמקומו של רבא נמי היו עומדים יחפים לפני הגדולים, אבל אנשים חשובים לא
היו עומדים יחפים. ואף על גב דאולינן בתר רובא דינשי, מ"מ רבא החמיר על עצמו, משום החשובים שמקפידים על כך.]
כדאיתא תו התם כי איכא שלמא בעלמא כו', ואין זו ראייה לחייב בה כל אדם, אלא לת"ח המדקדק
במעשיו, אבל לא לאסור העמידה יחף בתפלה לכל אדם.

ועוד ראייה ממשנה שלמה פ"ד מ"ח דמגלה, האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל, אף יחף לא יעבור,
ש"מ מיהת בהדיא דל"ע שפיר דמי, והיינו מטעמי דאמרן. והשתא אתי שפיר הא דכתב הטור לקמן סי'
צ"ח שלא יחזן דבר בינו לקרקע, שתמוה עליו, וממילא מתישב דטעם גדול יש בדבר, ומיירי היכא דנהוג
כדאיירי הר"ם ד"ל, ומשמע ליה דנכון הדבר, אלא דלא נהוג עלמא האידינא. וי"ל ג"כ סמך מזו המשנה
עצמה, שהרי בפירוש שנינו האומר בסנדל איני עובר, מכלל דבמקום שנהגו בו צריך דווקא לעבור בו.
ועכ"פ חלוץ מנעל וסנדל לא מבעיא דשרי לצלויי אלא דהכי ודאי עדיף. דהרי אמר להכנס בהם להר הבית,
וכן בכל מקום קדוש סנדל לא מבעיא דשרי לצלויי אלא דהכי ודאי עדיף. דהרי אמר להכנס בהם להר הבית,
יחפים היכא דלא נהוג. והיינו מטעמי דאמרן. והשתא אתי שפיר הא דכתב הטור לקמן סי'

העולה מכל האמור, חובה לעלות ולהיכנס להר הבית באופן מכובד. ואומנם בעלמא יש
ללכת עם נעליים מפני הכבוד, אך במקום הקודש דרך הכבוד הוא להיכנס ללא נעליים,
ברגליים נקיות או עם גרביים שלמות. ומעיקר הדין נראה לענ"ד כדברי הרב שלוש זצ"ל
שמותר להיכנס אף עם נעליים מכובדות שדרכן להיות נקיות (להוציא נעלי טיולים ונעלי עבודה
וכדו' שאסור מן הדין), אך למעשה יש להורות שלא יהיו מעור.²⁸

²⁸ מתוך כך נראה לי שאין נכון לעלות עם כפכפים וקרוקס וכדו', כיוון שאין זה דרך כבוד. אלא או ילך יחף
או עם גרביים, שבוה ניכר שהולך כך לכבוד מקום השכינה, או שילך עם נעליים מכובדות שהדרך לשומרן
תמיד נקיות. אך ללכת עם כפכפים וקרוקס וכדו' אין זה ראוי. ואומנם לענ"ד לקושטא דמלתא אין חילוק
בין נעליים מכובדות לבין נעליים פשוטות, ויש להחיל בזה ועל כן יש להתיר לעלות

א-ת ב-ת ד-ה

הרב יהושע פרידמן

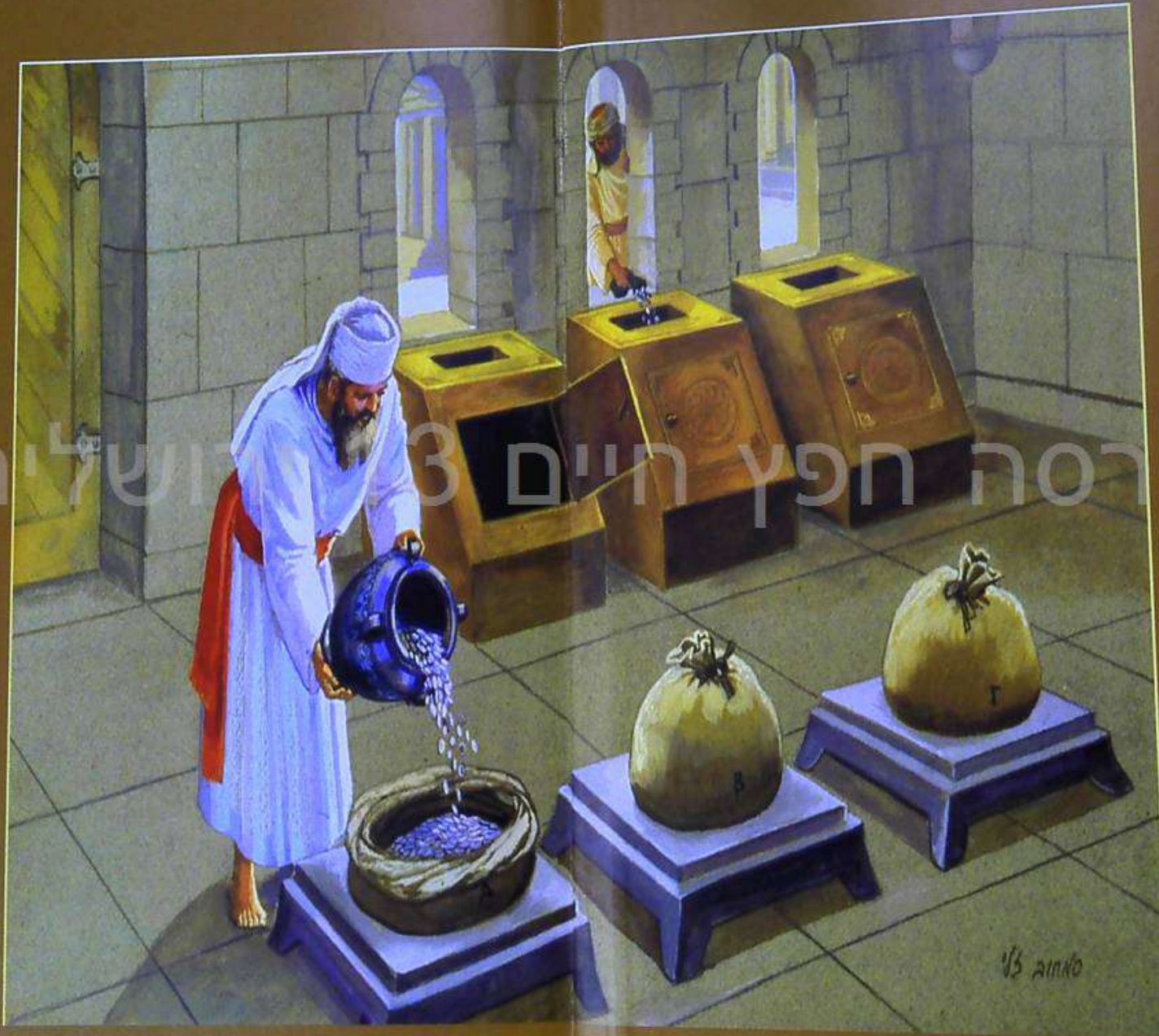
מרוו המסדש

גירסה חפץ ותיום 13 ירושלים

"... כִּי הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב וְכָל הַנְּחֹשֶׁת
וְהַבְּרָזִל נָתַנוּ אוֹצֵר בַּיִת הַזֶּה" (יהושע ו,כד)

תמונת השער

מטבע זהב פרסי
הנקרא 'דרכון'.
מטבע זה עלה עם
שבי ציון לארץ
ישראל בראשית
ימי הבית השני,
ואותו נתנו
למקדש למצוות
מחצית השקל.

סאמוג 43

ספר

'אוצר בית ה'

מוקדש
לעילוי נשמת

אודיל

קסטוריאנו
ד"ל בת זהירה

אשת חסד,
צנועה ואוהבת
את הבריות

תנצב"ה

שלמי
תודה

'מכון המקדש'
מביע את
תודתו
למשפחות

הרפנס
וקסטוריאנו

על תרומתם
להוצאת
הספר

אוצר בית ה'

הרב יהושע פרידמן

מכון המקדש

6. החל מט"ו באדר היו מושיבים "שולחנים" (חלפני כספים) בכל מקום, כדי שיתנו להם את כספי מחצית השקל.³⁰ בימינו, אפשר יהיה בתנאים מסוימים לשלם למקדש את כספי מחצית השקל גם בדרכים מודרניות, כגון בהעברות בנקאיות או בתשלומים דרך האינטרנט, כפי שיבואר להלן.

בציור נראה יהודי המשלם את מס מחצית השקל לחלפני כספים שנשלח על ידי גזברי המקדש.

7. החל מכ"ה באדר חלפני הכספים עוברים לשבת במקדש, ושליחי בית הדין מתחילים למשכן את מי שלא נתן עדיין את מס 'מחצית השקל'.³¹

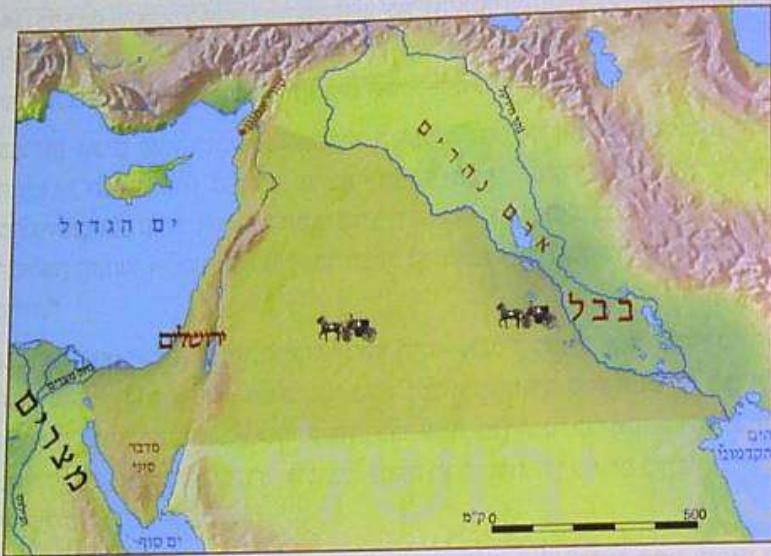
8. מי שלא נתן 'מחצית השקל' בחודש אדר - חייב לתת בהמשך השנה, ואם לא נתן במשך השנה כולה - עליו לשלם את חובו למקדש בשנה הבאה. במקדש הייתה קופה מיוחדת של 'תקלין עתיקין' (שקלים ישנים) שהייתה מיועדת לכספי מחצית השקל של שנים קודמות, וכל מי שלא נתן מחצית השקל באחת השנים הקודמות היה משלשל לתוכה את הכסף שהיה חייב לתת.³²

30. משנה שקלים א, ג; רמב"ם שקלים א, ט.

31. משנה שקלים שם; רמב"ם שקלים שם; לדעת רבנו משולם הסיבה שמתחילים למשכן בכ"ה באדר היא משום שמיום זה מתחילים לבקר את המומים של הבהמות שיוקרבו בר"ח ניסן, ולמרות שעדיין לא שילמו לסוחרים על הבהמות, שכן ישלמו להם מהכסף החדש שייתרם בר"ח ניסן, בכל זאת רוצים שכבר מעת לקיחת הבהמות הם ילקחו בשביל כולם, גם בשביל אלו שלא שילמו כסף אך נתנו משכון.

32. משנה שקלים ה, ה.

9. בימי קדם, היו מקדימים ומכריזים על השקלים בחוץ לארץ, בארצות שהיה בהן יישוב יהודי, עוד קודם ר"ח אדר, כדי שהיהודים היושבים שם יקדימו לשלוח את מחצית השקל שלהם למקדש וכספם יגיע למקדש לפני ר"ח ניסן.³³

במפה ניתן לראות את המרחק הרב בין בבל לירושלים. המרחק הרב הביא לכך שהיו מכריזים על השקלים בבבל ובשאר המקומות בחו"ל לפני ר"ח אדר, כדי שהיהודים הגרים במקומות אלו יספיקו לשלוח את שקליהם למקדש לפני ר"ח ניסן.

10. נראה שבימינו, כיון שאפשר להעביר את כספי מחצית השקל במהירות ממקום למקום, אין צריכים להקדים את ההכרזה על מצווה זו לפני ר"ח אדר.

מצוות פחצית השקל בזמן הזה

11. מצווה מהתורה להתחיל כבר עתה לאסוף כסף מעם ישראל לבניין המקדש, זאת מאחר והר הבית בידינו, ואנו מצווים בכל יום לשוב ולבנות את המקדש ולחדש בו את עבודת הקודש.³⁴

33. ירושלמי שם; מאירי שם.

34. רמב"ם בית הבחירה פרק א הלכות א ו-יב, וכס"מ שם. להרחבה בעניין ראה שער יסודות ההלכה פרק ח.

פרק יב חרמים וערכין

חרמים המגיעים לבדק הבית¹⁵⁵

1. אחת הדרכים שניתן להקדיש בהן תרומת נכסים למקדש, היא ה'חרם'.¹⁵⁵ אדם המחרימ רכוש כלשהו השייך לו, כגון האומר: 'בית זה יהא חרם' - אוסר בכך על עצמו את רכושו ומעבירו לבעלות המקדש.
2. בימי קדם, אדם שהחרימ את רכושו ולא אמר למה הוא מתכוון להקדיש חרם זה, רכושו ניתן לכוהנים, ובלשון חז"ל: "סתם חרמים לכהנים".¹⁵⁷ אולם בימינו, אם יתברר שכוונתו הסתמית של אדם שלא פירט לשם מה החרימ, היא לתת את החרם שהחרימ לבדק הבית, רכושו יוחרם לבדק הבית ולא לכוהנים.¹⁵⁸
3. אם המחרימ אמר במפורש שהרכוש שהוא מחרימ יהא לבדק הבית, וכגון שאמר: 'בית זה יהא חרם לבדק בית' - הרכוש ניתן לבדק הבית.¹⁵⁹
4. אם המחרימ אמר: 'הרי זה חרם לשמים', או 'חרם לה',¹⁶⁰ הנכסים שהחרימ מוקדשים לבדק הבית, שהרי פירש את דבריו.¹⁶¹

155. כתב הרמב"ם (הל' ערכים וחרמים ח"ב): "אף על פי שההקדשות, הערכים והחרמים מצוות, וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכוף יצרו ולא יהיה כילי, ויקיים מה שצוו נביאים 'נכד את ה' מהונן', אף על פי כן אם לא הקדיש ולא העריך ולא החרימ מעולם - אין בכך כלום, הרי התורה העידה ואמרה: 'וכי תחדל לנדור - לא יהיה בך חטא' " (דברים כג, כג).

156. חרם הוא מלשון הקדש. ראה רש"י יחזקאל מד, כט.

157. ערכין כחב, שנאמר: 'כשדה החרם, לכהן תהיה אחוזתו' (ויקרא כז, א). בעניין זה מצינו מחלוקת בין חכמים לרבי יהודה בן בתירא (ערכין שם), בדין נכסים שהוחרמו סתם, כלומר כשהמחרימ לא פירט אם כוונתו לתת את מה שהחרימ לבדק הבית או לכוהנים. לדעת חכמים - סתם חרמים לכוהנים, ורבי יוחנן לדעת רבי יהודה בן בתירא - סתם חרמים לבדק הבית, ונחלקו אמוראים בגמרא הלכה כמי, וכן נחלק הראשונים להלכה: יש מן הראשונים (רבנו ירוחם; טור יו"ד סי' שו בשם הרא"ש; ועוד) שכתבו שסתם חרמים לבדק הבית, אולם רוב הראשונים (רמב"ם הל' ערכים וחרמים ו, א; סמ"ג עשין קלב דהיינו מצוה שנו, ועוד) פסקו הלכה כחכמים, שסתם חרמים לכוהנים, וכן כתבנו להלכה.

158. רמב"ם הל' נדרים ב, יא.

159. ערכין שם, שנאמר: "אך כל חרם אשר יחרימ איש לה'... כל חרם קדש קדשים הוא לה'" (ויקרא כח, כח); וראה ספר החינוך מצוה שנו.

160. אולם לא יאמר אדם 'לה' חרם' אלא 'חרם לה', שמא יאמר 'לה' ולא יאמר חרם, ונמצא שהחרימ שם שמים לבטלה, וכן נאמר: "אך כל חרם אשר יחרימ איש לה'" (נדרים יא, ותוס' שם).

161. רמב"ם שם; תוספות נדרים ב, א.

5. דין 'חרמי בדק הבית' הוא כדין 'הקדש בדק הבית', ועל כן דין נכסים אלו הוא כדין נכסי הקדש, והנהנה מהם מעל.¹⁶²
6. אם ההקדש מחליט לפדות נכסים אלו, הרי הם נפדים ככל נכסי ההקדש, שעל דעת כן החרים, כדי ששווי הכספי של הנכס יגיע לבדק הבית, והנכסים עצמם יצאו לחולין.¹⁶³ לפיכך, כשפודים את החרמים, פודים אותם בשוים, ואם עבר וחיללם על שווה פרוטה - הרי זה פדוי ויצא לחולין, אך מדברי סופרים חובה להשלים את דמיהם.¹⁶⁴
7. כאמור לעיל, דין החרמים כדין שאר ההקדשות, לפיכך מצות עשה מן התורה להביא את החרם ברגל הראשון לאחר שהחרימ, ככל נדר מן הבהמה. הגיע הרגל ולא הביא - הרי זה ביטל מצות עשה, ואם עברו שלושה רגלים ולא הביא את החרם למקדש - עבר ב'בל תאחר'.¹⁶⁵

מה פחרימים

8. יכול אדם להחרימ חלק מבקרו ומצאנו, מעבדיו, או משדה אחוזתו וכיוצא בזה, אבל לא יחרימ את כל בהמותיו, ולא את כל עבדיו או את כל שדותיו, ולא כל מין שיש לו משאר המטלטלין, שנאמר: "מכל אשר לו' - ולא כל אשר לו".¹⁶⁶

אדם יכול להחרימ חלק משדהו ולתת אותו למקדש, אך לא את כל שדהו. אם אדם החרימ את כל שדהו - הרי כל שדהו מוחרם למקדש.

162. רש"י סנהדרין פח, א.

163. רמב"ם שם ו, ד; רש"י ערכין כח, ב.

164. רמב"ם שם ז, ח.

165. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות יד, ג.

166. ערכין כח, א. וראה רמב"ם הל' ערכים וחרמים ח, ג.

ממקורות אלו וממקורות אחרים מתברר, שאי אפשר לתת מחצית השקל בהעברה בנקאית, שכן העברה שכזו אינה העברה של כסף ממשי, וממילא הכסף המועבר אינו יכול להתקדש כנדרש.
להלן נציע פיתרון לבעיה זו.

ד. פיתרון הבעיה: שני שלבים בקיום המצווה

להלן הצעה מעשית לגביית מס מחצית השקל בדרכי הגבייה המקובלות כיום, והנותנת מענה לבעיה ההלכתית שהצגנו:

בית המקדש ייקח הלוואה של כסף חולין מהבנק (שהוא השולחני המודרני). הבנק יעביר למקדש כסף ממשי, כלומר שטרות כסף שהן הילך חוקי, והכסף יועבר ללשכת השקלים שבמקדש. ההלוואה שהמקדש ייקח מהבנק תהיה כסכום המשוער האמור להתקבל מכספי מחצית השקל של כל ישראל.. לאחר מכן, כל אדם מישראל יוכל לקנות באמצעות האינטרנט כסף ממשי הנמצא במקדש, כשיעור שיש לתת למצוות מחצית השקל. לדוגמא: אם ייקבע שכל אדם חייב לתת למצוות מחצית השקל 100 ש"ח, כל אחד יוכל לרכוש באמצעות העברה כספית באינטרנט שטר ממשי מסוים של 100 ש"ח הנמצא במקדש, ולאחר מכן הוא יקדיש שטר זה, השייך לו, ויתן אותו למצוות מחצית השקל. אפשר בנקל גם להציג בפני רוכש השטר את מספרו של השטר, כפי שהונפק בידי בנק ישראל.

בדרך זו נפתרת הבעיה שהצגנו לעיל, שכן בעת רכישת השטר הממשי באמצעות העברה בנקאית, אין עדיין קיום של מצוות מחצית השקל, ורכישה זו אפשרית מבחינה הלכתית, כדון כל 'קניין סיטומתא' - דרך קניין המקובלת על הסוחרים ונוהגת באופן תדיר בחיי המסחר בארץ ובעולם,¹⁹¹ ולאחר מכן, בעת קיום המצווה, האדם נותן למקדש שטר כסף ממשי השייך לו ונמצא כבר בלשכת השקלים, ושטר זה יכול להתקדש למצוותו.

לאחר מכן, המקדש יחזיר לבנק את ההלוואה שלקח בכסף שיופקד בחשבון הבנק של המקדש על ידי רוכשי הכסף הפיסי שבלשכת השקלים. כסף זה הוא חולין, ואין בעיה לתת אותו לבנק לפירעון ההלוואה.

עתה נדון בכמה שאלות הלכתיות הנוגעות לפיתרון זה.

191. בבא מציעא ע"א; רמב"ם הל' מכירה ז, ו-ז; שו"ע חו"מ ר"א, ב. וראה מאמרו של הרב יחיאל וסרמן, "ביצוע קניין באינטרנט", בתחומין כרך י"ח, ומאמרו של הרב שלמה דיכובסקי, "האינטרנט בהלכה", בתחומין כרך כ"ב.

אוצר בית ה' מימון מצוות בנקאית

שהנכסים שהוקדשו לבדק הבית ראויים למזבח - צריך לחללם ולאחר מכן לקיים תמורת כסף הבא מתרומת הלשכה ולהקדישם שוב בקדושת 'קדשי מזבח'.

רבי עקיבא סובר שהנכסים מתחללים כאשר משלמים בהם לאומני בדק הבית שברגע התשלום קדושת הנכסים מתחללת חלף עבודת האומנים. בן עזאי חתמו רבי עקיבא, ולדעתו אי אפשר לחלל את קדושת בדק הבית על עבודת האומנים הבית, והקדושה הזו יכולה להתחלל רק על חפץ ממשי. וכן פסק הרמב"ם (הל' מקדש ח, ג): "אין מחללין את ההקדש על המלאכה אלא על המעות. כיצד? אומן שיש מלאכה בהקדש במנה - אין נותנין לו בהמת הקדש או טלית הקדש בשינוי שמחללין אותו על המעות, ואחר שייעשו חולין - נותנין אותן לאומן בשכרו אבן וחוזרין ולוקחין ממנו בהמה מתרומת הלשכה".

פרשני המשנה (שם) מבארים שגם רבי עקיבא סובר שקדושה יכולה להתחלל רק חפץ ממשי, אך לדעתו עבודתם של העוסקים במלאכת בניין המקדש יוצאת דופן, ואפשר לחלל עליה קדושה אף על פי שהיא איננה חפץ ממשי. רבי עקיבא סובר זאת מן הפסוק: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", והוא דורש מן המילים "ועשו" מקדש' שגם העשייה היא קודש, וממילא ניתן לחלל עליה (על מלאכת בניין המקדש) כל קדושה שהיא. אך כאמור, מקרה זה הוא יוצא מהכלל, והוא אינו סותר את הקדושה יכולה להתחלל רק על חפץ ממשי.

דוגמא נוספת להלכה זו, שאפשר לחלל קדושה רק על חפץ ממשי, מובאת במסכת אחרת בשקלים (ד, א): "שומרי ספיחים בשביעית נוטלין שכון מתרומת הלשכה הגמרא מתקשה בהבנת משנה זו, ושואלת: כיצד משלמים להם? הרי כספי תרומת הלשכה הם הקדש, ולא ניתן להוציאם לחולין סתם כך, בלי לחללם על משהו! התשובה מתרצת שהגזבר משלם את התשלום לשומרים ולקוצרים מכספי חולין שהם בהלוואה משולחני, וכשקרבת העומר או שתי הלחם היו מוכנים, מביאים את התרומת הלשכה ומחללים אותו על המנחות, כך שהקדושה שבכסף עוברת למקדש ומקדשת אותם, והכסף עצמו מתחלל ונהיה חולין, ואז הגזבר מחזיר את הכסף שההקדש חייב לשולחני מכסף תרומת הלשכה שהתחלל.

גם במקרה זה יש שפירשו (אבני מילואים סימן כח ז, טז; שקלי יוסף פ"ד הל' שולחן ערוך) שכלתחילה אי אפשר לשלם לשומרים מכספי תרומת הלשכה מכיון שכסף זה אינו קדוש, ואי אפשר לחללו אלא על חפץ ממשי בלבד. לפיכך אי אפשר לחלל את הכסף על עבודת השומרים או הקוצרים, ורק כשיש לפנינו קרבן עומר או שתי הלחם שהם דברים ממשיים - אפשר לחלל עליהם את הכסף, ולעשותו בכך כסף חולין.

שולחן ערוך יורה דעה

סימן סא

דיני נתינת
הזרוע הלחיים והקיבה לכהן

עם הוספות וליקוטי פסקים משפט הכהנים
באותיות קטנות לצד פסקי השו"ע
ומ"מ, תמונות, וטבלאות למטה בהערות
ומילואים ומבחרי תשובות האחרונים בחלות
המצוה בחו"ל בזמן הזה

יוצא לאור בעזה"י על ידי מכון איגוד הכהנים
ראש חודש ניסן ה'תשע"ד

גירסה תלפז

תוכן הספר

סעיף א: השוחט חייב בנתינה 11

סעיף ב: פרטי דיני נתינת הזרוע 13

למה דווקא הזרוע? 16

למה נקראו זלו"ק משפט? 18

הספרא; מעשה חסד קא גרם 19

מידת החסד גוברת 21

סעיף ג: פרטי דיני נתינת הלחיים 22

למה דווקא הלחיים? 25

סעיף ד: פרטי דיני נתינת הקיבה 27

סגולות הקיבה 28

למה דוקא קיבה? 29

גרם לנס הנוכה 30

סעיף ה: מצוה לשוחט להפריש הזלו"ק מיד לאחר השחיטה 31

דמיון לטבל 32

קדושת הזלו"ק 33

טובת הנאה 34

כלל ופרט וברית מלח 35

שינוי הגירסא מכריע 37

דמיון לפיגול 37

ההפרשה או הנתינה? 40

מדוע מיד? 41

הפרשה טרם הבריקה 41

הפרשה תיכף בלי להמתין לכהן ת"ח 42

סעיף ו: דיני השוחט שלא לצורך אכילה 43

השוחט לכלבים 43

שיטת הרמב"ם 44

התורת יקותיאל 45

שעת הכושר 46

תרומה טמאה תוכיח 46

מצוות עשה גרידא 47

בטריפה דרבנן 48

סעיף ז: דיני הידור נתינה לכהן ת"ח 51

ייעוד הכהן לתלמוד תורה והוראה 53

נתינה לחלל 54

סעיף ח: דיני נתינה לכהנת 56

ביאור תמיהת השאלות (בדרך אפשר) 58

בת כהן נשואה לישראל 59

ייעוד הכהן לעסוק בתורה 60

העוני מכריע 63

הנדון: מצות נתינת הזרוע, הלחיים והקיבה לכהן מכהמה הנשחטת

במסכת פירק ט הלכה א: "מצות עשה ליתן כל זובח בהמה טהורה לכהן הזרוע והלחיים והקיבה דפט הכהנים, ואלו הם הנקראים בכל מקום מתנות. ומצוה זו נוהגת תמיד; בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. ובכל מקום; בין בארץ בין בחוצה לארץ" ע"כ.

את תשומת לב כבודו השוחט המכובד, לעיין בכללות ובפרטות מהות עניינה של מצוה זו נוהג בה השוחט בימינו כפשוטה ממש - ויש אמנם לקיימה כפשוטה, שאכשור דרא ומרות הנוגעים לכשרות הבשר, ואילו לגבי מצוות-עשה זו, מעלימים עין או מפעילים ימים להישתמש ממנה, בעת שלאמיתה של הלכה, אי-קיומה כרוך באיסור גדול לקמן סעיף לא, מניעת האפשרות מכהן לאכול חלקים הללו באופן צלי וחרדל לקמן סעיף יב, וכן מניעת ים ת"חים שיוכלו להתפנות עוד יותר ללימוד והוראת התורה כפי הכתוב למען יחזקו וייראו, וכן, והואיל שמדובר במצווה שהיא מסוג חובת הגוף יש לצדד לחומרא לקיימה לארץ כפי פסיק הרמב"ם וגדל וכן המחבר בסעיף כא וכפי שהארבנו במילואים א סימן ב, וכ"ש שגם בחו"ל יש ימים העוסקים בתורה, וכן הוא אליבא דהמהר"ם מרוטנבורג שאיננה רק חומרא בחו"ל לקמן מילואים ב סימן א וכן אליבא דרש"י, אין למורה-הוראה להורות שהשוחט בחו"ל פטור

השובט לקמן במילואים ב סימן ב ועיי' בפירושינו לסעיף כא.

דאל עורכים הסכם מכירי כהונה, שכהן יחיד חותם "למכור את המצוה" למשך שנה בכל שנה ושנה. אך אנו ב"איגוד הכהנים", מוחים על סוגי הסכמים אלו בכל התוקף, יש שאין לאף-כהן סמכות ופירוי-כת, למכור את המצוה תמורת כספים ואפילו בשווי מה שמגיע בקלות למיליוני שקלים/דולרים בכל שנה, כי בכך מונע מכל אחיו הכהנים חשובה של אכילת הזלו"ק באופן של צלי-וחרדל כדין למשקה, ובפרט שהסיבה והקיבה בכסף בטלה היום, הודות לאפשרות השמירה במקפיא עיי' לקמן סעיף י, וסעיף יד.

ז אי-הנתינה על ידי "השתתפות עם גוי (או כהן)". אך בעיני המקורות לקמן סעיף בו ח-לדינא, כי פטור בכגון זה חל במקרים מאד מוגבלים כפי תקנת זקני דרום לקמן סעיף לא להשוחט והמשתתף כן מלכתחילה על מנת לשווק בשר לציבור הרחב.

ח מכל בהמה טהורה היא חובה גמורה על שוחט הבהמה, אפילו אם הבהמה אינה ואפילו אם פרנסתו בכך לקמן סי' למיין בה-כז ובמילואים סי' ג' וסי' ד - היד השוחטת היא היד זדת של הכהנים בני אהרן, והכהנים בימינו (בפרט אלו שהחזקו כבר דורי דורות לא מקרוב כאו) מוחזקים ככהונה ככל תוקף ההלכתי של דיני חזקה לקמן במילואים סי' י וקאת' אל הכהן אשר יהיה בימים ההם - ופירש"י הידוע שם; "אין לך אלא כהן שבימין כמו שהוא".

בפיט לכהנים שהם גם תלמידי-חכמים בני-תורה לקמן סעיף י, וככל האמור, מייחלים ל ממש על ידך השוחט בדורינו, וכפי שנהגו אבותינו כששחטו בהמות טהורות לישראל והן בחוצה לארץ לקמן מילואים ב באורים בבבאי מהר"ם מרוטנבורג, ויה"ר שקיום מצוה הסגולות הנמשכות עמה מן השמים, ובפרט ובעיקר גאולתנו ובנין בית המקדש במהרה בימינו.

116	מצוות ב"ד שיהיו בו כהנים ולוים
117	סעיף כד: כהן השוחט לרווח ועיסקא (פרנסה) חייב בנתינה
121	שינוי הגורסא מכריע
122	סעיף כה: דיני השוחט לכהן (לשולחנו הפרטי)
124	רשימה מהי
125	מתי ירשום?
125	המשתתף עם הלוי
126	דין בת-לוי
128	סעיף כו: דיני שותפות עם איש הפטור
130	תשובת הראב"ה
133	חומר בולו"ק מבראשית הגג
133	בתר חיובא אזלינן
135	תקנת זקני דרום כנגד הערמה
137	עד היכן גזרו זקני דרום
137	ביאור התוס' רי"ד
139	שלא תשתכח תורת זלו"ק
140	סעיף כז: כהן שמוכר ראש בהמתו לישראל
141	סעיף כח: חובת הנתינה מוטלת על השוחט
142	טובת ההנאה
144	חומרת הרמב"ם
145	יסרב השוחט
147	סעיף כט: כהן שעושה תנאי על המכר
147	המתנה על מה שכתוב בתורה
149	סעיף ל: המחזיק זלו"ק חייב למוסרם לכהן
149	סיכום הדברים
150	סעיף לא: אסור לישראל לאכול זלו"ק
150	מהות האיסור מטעם גזל
151	איסור עשה
152	רבי יוחנן: מהות האיסור מטעם טבל
152	גם זלו"ק בכלל ראשית
153	חולין של בני"י (על דרך הדרש)
157	מצוה אחת או שלש?
158	ממון שאין לו תובעים
159	התנהגות כלפי השב
165	חומרת הרמב"ם
167	השבת הגזילה
168	סעיף לב: דיני תביעת ממון ממוכר הזלו"ק (נותנס לכהן בכל אופן)
169	סעיף לג: דיני ספק

65	המוכה זלו"ק לכהן קטן
66	בת-לוי נשואה לישראל
67	סעיף ט: דיני חלוקת הזלו"ק על ידי השוחט
67	ברכה בעת הנתינה
68	היקש היוזשלמו
69	עת הברכה
70	נוסח הברכה
73	סעיף י: דיני שומת הזלו"ק בממון כשארין כהן
76	סעיף יא: כיצד יתנהג הכהן בקבלת הזלו"ק
78	חביעה בשביל אחר
83	חביכות מתנות כהונה
83	טובת הנאה
85	מצוה לפרסם כהונתו
86	סעיף יב: עדיפות שהכהן יאכל הזלו"ק באופן צלי ובחרדל
89	למה דווקא צלי?
90	החרדל
91	על דרך הדרש
94	סעיף יג: דיני הזלו"ק כחפצי כהן
95	דעת הרמב"ם
95	המהרש"ל
97	סעיף יד: דיני מכירי כהונה
99	הסכם מכירי כהונה
100	סעיף טו: דיני שוחט שלא נתן הזלו"ק לכהן
101	צריך לפרוע
103	חזקת כשרות
103	סעיף טז: חזקת כשרות של המשלח בשר סתם
104	לימוד זכות לבעלי איטליין
106	סעיף יז: דיני חיוב בהמת כלאים וכוי
108	סעיף יח: דיני וולד תערובת בחיוב הזלו"ק
108	כל שיות שבו
109	סעיף יט: חלות המצוה בהמת קדשים ובבכור בעל מום
109	קדושת דמים בולו"ק
110	סעיף כ: דיני בכור בהמה בחיוב זלו"ק
111	סעיף כא: חובת הנתינה על השוחט בחוצה לארץ
113	פס"ד השולחן ערוך
113	פס"ד הרמ"א
113	רש"י: אורווי לא מורווי לכהן

מילואים א: מאמרים מורחבים

- 174..... סימן א: דין תביעה לכהן שדחוק לו
176..... סימן ב: תלות מצוות נתינת הזלו"ק בחוצה לארץ
176..... היכן נהגת המצוה
178..... שיטת התוספות
178..... מחלוקת המהר"ם מרוטנבורג על רש"י
180..... רבי אלעאי או רבי אליעזר?
181..... בירורים כשיטת רבי אלעאי
183..... סימן ג: הדין עם הטבח
183..... הדין עם הטבח
183..... על מי מוטל חיוב הנתינה
184..... החוב על השוחט
186..... סימן ד: תביעה באופן של היתר
188..... סימן ה: ייעוד הכהן כמורה הוראה
189..... הספרי
189..... דיינות
191..... בהלכות איסור והיתר
193..... הוראה באופן מעשי
195..... דיברי הכתוב בהווה
198..... סימן ו: בירורים בגדר כהנת
199..... אכיל בשביל אשתו
200..... כהן ישא כהנת
201..... אלמנה או גרושה וזרע אין לה
202..... אין דורשין תחילות
203..... סימן ז: דיני שותפות עם איש הפטור
203..... שותפות עם איש הפטור
205..... דין השוחט לפרנסה
209..... סימן ח: בירורים בגדר כהן מוחזק
212..... כחה של תורת חזקה בישראל
213..... פרשת בני חביה
215..... כתב ייחוס
217..... מי הם המייחסים (בין דין של הכהנים)
217..... השוואה בין נישואי אלעזר לנישואי בני חביה
217..... דברי ראשונים ואחרונים בעניין כהן מוחזק בזה"ז
218..... המבוכה הגדולה
219..... נוסח מעשה שמעיה ואבטלין והכהן גדול
221..... דברי סיוס
225.....

מילואים ב: דברי הראשונים

- 228..... סימן א: תשובת מהר"ם מרוטנבורג
232..... סימן ב: בירורים בתשובת מהר"ם מרוטנבורג
234..... המשך הנתינה כחז"ל
237..... סימן ג: תשובת רש"י
239..... סימן ד: בירורים בתשובת רש"י
240..... השוואה בין הגי' ברש"י בגמ' לבין תשובת רש"י לר"נ ברבי מכיר
240..... כוונת לשון נהגו
245..... דעת הרמב"ם

מילואים ג: תשובות האחרונים

- 250..... תשובה א: תשובת מהר"י ציח
264..... תשובה ב: תשובת מהר"י קורקוס
270..... תשובה ג: תשובת הר"מ מטראני
מפתח
273.....
284..... הסכמות ודברי עידוד

א. חייב ליתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה של שור ושה:

משפט הכהנים

ואגב גררא נמצאנו למדים מדברי הרב בעל שולחן גבוה שני עניינים אודות סתם שוחט בישראל;

(א) הביטוי "זובח" בתורה קאי אך ורק על השוחט, ואין לטעות ולומר שקאי על קוצב הבשר. וכן גם מובן מלשון הפרי מגדים משבצות זהב ליור"ד סא; כט וז"ל; השוחט מחויב לטפל בעצמו לילך לבעלים לישאל אם רוצה ליתן לכהן זה או לאחר .. (ב) שבחי מילין כלפי השוחט - שלא רק שהוא בעל אימון-ידים וחסון-לב לעשות מעשה השחיטה, אלא סתם שוחט הוא גם ת"ח מורם מעם "גמירא וסבירא הלכות

חייב ליתן לכהן: יש לתמוה דבר פלא, מדוע פותח המחבר דיני מתנת הזרוע והלחיים בלשון "חייב" ולא מפרש מיד בפתיחה מי הוא החייב ליתן לכהן; האם זה הקונה? המוכר? השוחט? מי שיאכל מן הבשר? ואילו מי האיש שחייב לא פירש לנו עד אחר רוב הסימן לקמן סעיף כח ושם "השוחט בהמת ישראל חבירו, חובה על השוחט ליתן מתנותיה לכהן" ובפי' השולחן גבוה הר"י מולכו, יור"ד סימן סא, ס"ק סא, כתב ביאור יפה למה סתם המחבר העניין כלפי מי נאמר, כי לכאורה זה דבר צירי ומקריע בכל דיני נתינת הזרוע, וז"ל;

"הזובחים (היינו השוחט) .. חייב המתנות מוטל עליהם להפריש חלק הכהנים.

ונראה היינו טעמא דסתם שוחט חבר הוא, מדגמירא וסבירא הלכות שחיטה ובדיקה.

ומסתמא הוא יודע גם כן בטיב הלכות מתנות כהונה ואינו מתרשל במצוה, מה שאין כן בבעל-הבהמה דסתם "עם" עם-הארץ הוא ואינו בקי בהלכות מתנות כהונה, ומתרשל במצוה"

ע"כ, א"כ כבר מובן במילא כלפי מי נאמר חייב, דלגבי כל באי שערי הלכות שחיטה, זה דבר פשוט וברור שהכוונה היא כלפי השוחט את הבהמה - עד כדי כך שרוב ככל עסק השו"ע בעניין ביצוע המצוה בפועל ממש אינו שייך לבעל הבהמה, כיון שלולא השוחט בישראל לא ימצא שום קונה לקנות ולאכול בשר כשר כלל ועיקר, שיד השוחט היא הגורמת להכשיר הבהמה לאכילה.²

1 פ' השוחט, וראה הערה הבאה.

2 וא"ת כיצד מחייבין לשוחט ליתן הזרוע מבהמה שאינה שלו כלל? י"ל בדומיא

איש השוחט חייב לתת הזרוע, הלחיים והקיבה לכהן - ואפילו אם הבהמה אינה שלו

שחיטה וזביחה" שמכיל כששים סימנים - מהתחלת חלק יורה דעה ועד סימן דידן סימן ס"א. ולפי"ז מוכח שלא רק שהוא אומן ובעל דעה והשכל, אלא שאף אינו מתרשל בעשיית מצווה המוטלת עליו, שאינו דוחק לאיש אחר או לשעה אחרת שלא תבוא המצוה לידי חימוץ ח"ו.

הגת מיד"ע"כ, ועיי"ש בפ' הרע"ב ובביאורינו לקמן לסעיף כח.

מצות עשה ליתן כל זובח בהמה טהורה לכהן הזרוע והלחיים והקיבה שנאמר וזה יהיה משפט הכהנים, ואלו הם הנקראים בכל מקום מתנות, ומצוה זו נוהגת תמיד; בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ובכל מקום; בין בארץ בין בחוצה לארץ.

- משנה תורה להרמב"ם, הלכות ביכורים ומתנות כהונה פרק ט הלכה א

גירסה

בה במה דברים אמורים שכהן פטור, כששוחט לעצמו; אבל אם שוחט למכור, אם הוא קבוע למכור בבית המטבחים חייב ליתן מיד, ואם אינו קבוע למכור בבית המטבחים, שתיים ושלוש שבתות פטור; מכאן ואילך חייב ומנדין אותו אם לא יתן.

משפט הכהנים

החייב גם השוחט למען בעלים המשוחטים בשר לציבור הרחב, שאין שום פטור, ואפילו לא לחכות שתיים או שלש שבתות, ובתוס' יו"ט חולין יג כ';

"מדרבנן גזרו כש(הכהן) הוא טבח ליתן מתנות כהונה אפילו הבהמה שלו שלא ירגילו טבחי ישראל לשתף כהנים עמהם ליפטור מן המתנות, ועד שלש שבתות - דאיכא למימר לדידיה שחיט - לא גזרו רבנן ואוקמוהו על דין תורה, ומכאן ואילך גזר.

וכי קבע אמסחתא מאזניים לשקול הבשר, מיד מוכח דלאו דידיה שחיט, ולכך גזרו לאלתר תוספות. ומ"ש הרע"ב (מהגמרא) ב' וגם ג' יראה דרצונו לומר הכל לפי תואר הענין, לפעמים שתיים ולפעמים שלש לפי ראות הדיין דאיכא פרסומא דלאו דידיה שחיט"

והתוי"ט הוסיף עוד טעם ע"פ הר"י שבת דף ס עמוד ב תוס' ד"ה השתא למה אמרו זקני דרום "שתיים ושלוש שבתות" (ולא נתנו קצבה מדוייקת יותר), ושם; "הא דאמרינן בפרק הזרוע חולין דף קלב עמוד ב כהן טבח שתיים ושלוש שבתות פטור מן המתנות מכאן ואילך חייב במתנות, אומר ר"י דנקט שתיים לרבי דאית ליה בהבא על יבמתו יבמות דף סד דבתרי זימני הויא חזקה וג' לרשב"ג ע"כ. ובתלמוד ירושלמי פאה דף ט עמוד ב איתא להאי קנסא באופן יותר לחומרא, ושם כ' שטעם תקנת זקני דרום הוא קנס שקנסו חכמים לכהן שוחט, ולא מפטרינן ליה לכהן טבח בשום אופן יותר משבת אחת;

210 וכן פירש המהר"ם שיק בסוגיין דלענין זה נקראו כהנים עם, ולפי זה אין צריך להגהת הרש"ש שמחוק תיבות אלו.
211 ובעיקר מנדים ישראל שוחט כי הוא בכלל "העם" ועובר על מצוות התורה, ואילו בכהן שוחט יצא לדינא שגם ישראל הקבוע למכור חייב מיד (ק"ו מכהן),²¹¹ ובכלל

כה במה דברים אמורים שכהן פטור, כששוחט לעצמו; אבל אם שוחט למכור, אם הוא קבוע למכור בבית המטבחים חייב ליתן מיד, ואם אינו קבוע למכור בבית המטבחים, שתיים ושלוש שבתות פטור; מכאן ואילך חייב ומנדין אותו אם לא יתן.

משפט הכהנים

אזלית לדרומא ושמעית רבי חנן אבוי דר"ש בשם רבי יהושע בן לוי פטר ליה שבת אחת, רבי יוחנן גי' אחרת רבי יודן מדמי ליה להדא קנס קנסו להן,²¹² אמר ליה רב יוסף ואי משום קנס אפילו שבת אחת לא יפטור ליה, חנווני כהן רבי יודן אמר פוטרים לו שבת אחת רבי יוסי אמר אין פוטרים לו שבת אחת, על דעתא דרבי יוסי מן בין חנווני לטבח? חנווני יכול להערים טבח אינו יכול להערים.

ע"כ, והפני משה ביאר שחנווני כהן יכול להערים בזה שיקח גם מבהמת ישראל לתוך חנותו למוכרן ועי"ז יפקיע את אחיו הכהנים מן הזלו"ק, והר"ש סיריליאו פירש שחנווני כהן (אינו חנווני שמוכר בשר אלא) היינו חנווני-תבואה, ויכול להערים בזה שיאמר שנתן התרומה ומעשר הגם שלא נתן, והגר"א פירש שאין דרך חנווני לישב בעיר אחת ובזה אפשר לו להערים, בכל אופן הוי אומר שבטבח כהן הקילו יותר מחנווני כהן וחכמים וויתרו עליו שבת אחת ולא יותר, ומהר"ש סיריליאו פירש טעם קנסם הוא או מטעם שלא ירגילו טבחי ישראל להשתתף כהנים עמהם על מנת למצוא פטור, או מטעם שפוסק האי כהן את חיותם של אחיו

ומנדין אותו אם לא יתן:

ב "אמר רב חסדא האי כהנא דלא מפריש מתנתא ליהוי בשמתא דאלהי ישראל" ע"כ. ולכאורה תלה קללתו באחיו הכהנים שרב חסדא בעצמו היה כהן, והוא הדין לגבי שוחט ישראל דלא נתן הזלו"ק ראבי"ה מסכת חולין, פי' דבנו חננאל חולין קלב עמוד ב - ולכאורה פשוט הוא, כי מה מצינו לגבי כהן שוחט - שיש הר"א שהוא פטור כיון שאינו נקרא עם - ואעפ"כ חייב נידוי, ק"ו לישראל שאין הר"א לפוטרו.

ובגמ' שם מצאנו עונשים אחרים, ולא-דווקא נידוי ושמתא כפס"ד המחבר, כגון רבא (שכיהן במחוזא) דקניס אטמא, ורב נחמן בר יצחק (שכיהן בפומבדיתא) דקניס גלימא, וע"כ במה חלקו על רב חסדא (שכיהן בסורא) שתמך לקנוס שוחט שמונע זלו"ק מכהן בשמתא - דדוקא כמותו נקטינן להלכה.

ואיתא בגמ' ברכות י"ט עמוד א "אמר רבי יהושע בן לוי בכ"ד מקומות בית דין מנדין על כבוד הרב וכולן שנינו במשנתנו", ושואלת הגמ'; "היכי משכחת לה? (כ"ד

212 דבריו המשנה פאה ט עמוד א' כהן ולוי שלקחו את הגורן המעשרות שלהן עד שימרחו ע"כ. ובפני משה שם ביאר; 'המעשרות שלהן עד שימרחו ואינם צריכים לתת התרומה והמעשר לכהן וללוי אחרים אבל אם קנו אחר מירוח צריכין להפריש התרומה והמעשר וליתן אותם לכהן וללוי אחרים ומפרש בגמרא דקנס קנסו להם חכמים כדי שלא יהו הומצו

ושם נעלה ונראה

בירורים בהלכות העלייה לרגל
והקרבת קרבנות הרגל

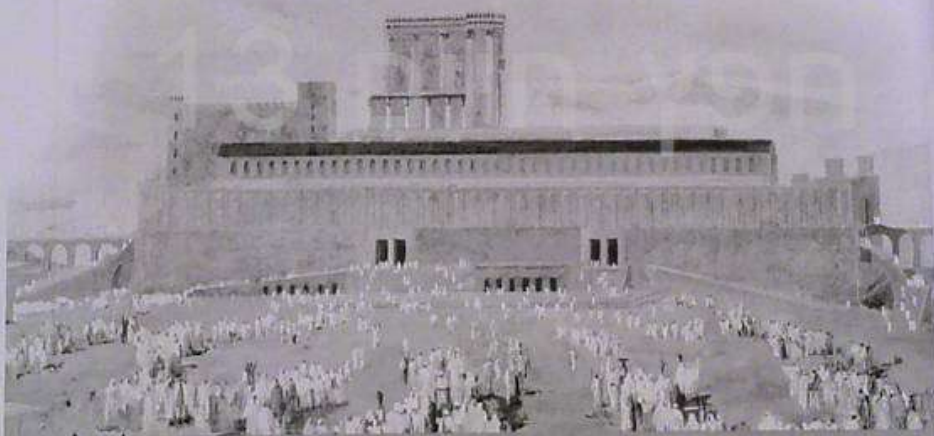
בנימין הכהן לנדאו

מכון המקדש

ושם נעלה ונראה

בירורים בהלכות העלייה לרגל
והקרבת קרבנות הרגל

בנימין הכהן לנדאו

מכון המקדש
ירושלים תשע"ט

ואמנם מצינו שאדם מביא פסח עבור בניו ובנותיו הקטנים ונראה
לו,א). יש שביארו בטעם הדבר, שאף על פי שקטנים אינם נמנים
הפסח, מותר להם לאכול ממנו, כי קטנים, שאינם ראויים להימנות
על הפסח - יכולים לאכול ממנו גם בלי להימנות עליו (ר"ן שם).
שביארו שאמנם מן התורה אין קטן אוכל מן הפסח, משום שיש
יכול להימנות עליו, אבל חכמים תיקנו שקטן יכול לאכול מן הפסח
מדין חינוך (תוספות פסחים פ"א ד"ה שה). אך בכל אופן, שם האדם
מביא את הפסח עבור בני החבורה שנמנו עליו, והחידוש הוא שם
בנו הקטן יכול לאכול ממנו, אבל לא מצינו שאדם יכול להביא קרבן
עבור בנו הקטן לבדו, מלבד קרבן של מחוסרי כפרה.

ה. ביאור שיטת הירושלמי

הקשינו לעיל כמה קושיות על שיטת תוס' ותוס' רא"ש, שקטן
החייב בראייה חייב גם בקרבן עולת ראייה. לכאורה קושיות אלה
קשות גם על הירושלמי, שהרי גם הוא סובר שקטן החייב בראייה
חייב גם בקרבן; אולם נראה שלשיטת הירושלמי יש ליישב קושיות
אלה בפשטות.

שתי הקושיות הראשונות שהקשינו לעיל, מיוסדות על העיקרון
המובא בבבלי, שחייב קטן בראייה הוא מדין חינוך. אולם נראה
שלשיטת הירושלמי חייב קטן בראייה אינו מדין חינוך, אלא מן התורה,
שכן הירושלמי דורש את חייב הקטן מן הפסוקים, ואינו אומר, כמו
הבבלי, שמקור החייב הוא מדין חינוך והדרשות הן אסמכתא; ונראה
מכך אפוא שהדרשות הן דרשות גמורות, וחייב קטן הנלמד מהם הוא
מן התורה. כך מובא בירושלמי (חגיגה פ"א ה"א; דף ג"א):

רבי יוחנן בשם רבי ינאי: בית שמאי ובית הלל [טעוה]
במשנה מאימתי קטן חייב בראייה] - מקרא אחד הן דורשין
בית שמאי אומרים: כתוב אחד אומר 'זכורך' [ומשמע כל
הזכרים, ואפילו קטנים], וכתוב אחד אומר 'רגלים', [ומשמע רק
מי שיכול לעלות ברגליו], טול בינתיים [קח את המסומן]

בין שני הכתובים] - את שהוא יכול לרכוב על כתיפו של
אביו, ואפילו קטן יכול הוא לרכוב... בית הלל דורשין:
כתוב אחד אומר 'זכורך' וכתוב אחד אומר 'רגלים', טול
בינתיים - את שהוא יכול לאחוז בידו של אביו".

מפשטות הדברים נראה שמדובר בדרשה גמורה, ולא באסמכתא
לדין חינוך. כך משמע גם מדברי הירושלמי (שם דף א"א) שגם קטן
הפטור מראייה חייב בראיית פנים: "מתניתא בראיית קרבן, אבל בראיית
פנים - אפילו קטן חייב, מן הדא: הקהל את העם האנשים והנשים
והטף". גם כאן נראה שמדובר בדרשה גמורה, ולא באסמכתא. כך
כתבו באמת כמה אחרונים, שלדעת הירושלמי חיוב קטן בראייה הוא
מן התורה (טורי אבן חגיגה ו"א; ערוך השולחן העתיד קדשים קצח,יח).

לפי זה מיושבות, בדעת הירושלמי, כל הקושיות שהקשינו לעיל
על שיטת תוספות ותוספות רא"ש: לפי הירושלמי שקטן חייב בראייה
מן התורה - אין קרבנו קרבן נדבה, ואפשר להביאו ביום טוב (וכן
כתב ערוה"ש העתיד שם), ואין צריך להידחק כפי שנדחקו תוס' ותוס'
רא"ש ולומר שיש להביא את קרבנו של הקטן בחול המועד (ובזה
מיושב הקושי הראשון בשיטת תוס'). אין גם להקשות (כפי שהקשינו לעיל
על תוס') מה שייך חינוך בקטן שאינו עושה דבר בקרבנו, שכן לפי
הירושלמי לא מדובר כלל בדין חינוך, אלא בחיוב גמור מן התורה.
כמו כן, יש ליישב על פי זה גם את הקושיה השלישית שהקשינו
על תוס': כיון שלפי הירושלמי קטן חייב בקרבן ראייה מן התורה,
ממילא יש לומר שלשיטתו זו אחת ממצוות הבן המוטלות על האב
(שהרי הבן אינו יכול לקיים מצווה זו), ולכן דין עולת ראייה כדין קרבן
מחוסרי כפרה, שהאב יכול להביא אותם עבור בנו הקטן.

1. הסבר מחודש בירושלמי

עד עתה פירשנו את הירושלמי לפי ההבנה המקובלת בדבריו, וכפי
שהבינו אותו תוס' ותוס' רא"ש. ברם נראה שיש מקום לפרש את
הירושלמי בדרך אחרת, התואמת את שיטת רש"י והרמב"ם, שקטן

על פי הגמרא הנ"ל בפסחים עא,א, שאפשר לקיים מצוות שמחה בשאר שמחות, כמו יין ישן וכסות נקייה; נמצא שהאדם אינו חייב לקיים את מצוות שמחת הרגל בשלמי שמחה דווקא, ואפילו בזמן שביית המקדש קיים. 11

לעומת דברי התוספות הללו, תוספות בפסחים (צה"ב ד"ה ט"ו) סוברים שאין היתר, בזמן הבית, לצאת ידי חובת שמחה בשאר שמחות. אלא כשאי אפשר לצאת ידי חובה בשלמי שמחה, כגון כשיום טוב ראשון חל בשבת, וכן נראה מדבריהם בפסחים קט,א ד"ה במה וכו' וכו', וב ד"ה אשה. בעל שאגת אריה (סימן סה) מאריך בבירור שאלה זו, והוא מסיק שגדר מצוות השמחה ברגל היא "לשמוח ביום טוב בכל מיני שמחה שיש בידו לשמוח... כל אדם ואדם מחוייב לשמוח לפי יכולתו ולפי רוב עושרו", ולכן אף על פי שמי שאין בידו לקיים מצוות שמחה בשלמי שמחה, כגון טמא, או בזמן הזה - יוצא ידי חובתו בשאר שמחות, מכל מקום מי ש"יש יכולת בידו להביא שלמים ברגל - חייב בהן נוסף על כל שאר מיני שמחות". נמצא שלדעת השאגת אריה שמחה בשלמי שמחה אינה רק ל"מצווה מן המובחר" וכדעת כמה ראשונים ואחרונים שהבאנו לעיל, אלא במקום שהיא אפשרית - היא חובה גמורה, וכדעת תוספות בפסחים.

11. יש להעיר שתוספות ביומא סוברים שגם לפי המסקנה די בלינה יום אחד, כשד שתוספות בר"ה ובסוכה סוברים שהמסקנה היא שיש חובת לינה בכל ימות הרגל, וסוברים שכתבו שמקיימים מצוות שמחה בשאר שמחות, הוא בשלב של ההוה-אמינא, כשסבב שאין חובת לינה אלא יום אחד. לפי תוספות ביומא ברור שלהלכה אפשר לצאת ידי חובת שמחה בשאר שמחות, שאם לא כן נותרת הקושיה כיצד די בלינת יום אחד, והלוא חייבים בלינה משום שלמי שמחה; לעומת זאת לפי תוספות בר"ה ובסוכה יש מקום לומר שלפי המסקנה, שחובת לינה נהגת בכל ימות הרגל, תוספות חוזרים בהם ממה שכתבו בהוה-אמינא (כשסברו שדי בלינת לילה אחד), שאפשר לקיים מצוות שמחה בשאר שמחות. אולם יותר נראה לומר ששני הדינים אינם תלויים זה בזה, וכן בשלב המסקנה תוספות אינם חוזרים בהם ממה שכתבו שאפשר לקיים מצוות שמחה בשאר שמחות.

כמה אחרונים (חסדי דוד חגיגה פ"א ה"ה; שפת אמת יומא ג,א; הגהות אהרי ברוך על הטורי אבן, באבני מילואים, חגיגה ו,ב) מציעים חילוק מחודש בין מצוות שלמי שמחה לשאר שמחות. לדבריהם, חובה לאכול שלמי שמחה לכל הפחות פעם אחת ברגל. אם אפשר - ביום הראשון, ואם לאו - ביום אחר, בתורת תשלומים. חוץ מחובה זו, מצווה לשמוח בכל ימות הרגל בכל שמחה שהיא, כפי שנאמר במשנה "ההלל והשמחה שמונה". אחרונים אלה מסתמכים על הרמב"ם, שבהלכות תגינה (פ"א ה"א), כשהוא דן בדין שלמי שמחה, הוא אינו מזכיר כלל שהמצווה נהגת כל שבעת הימים, ואילו בהלכות שביתת יום טוב (פ"ז ה"ז), כשהוא דן בשמחת יום טוב הנוהגת בזמן הזה, הוא כותב שהמצווה נהגת בכל ימי הרגל: "שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ובתענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב...".

על פי זה מבארים אותם אחרונים את התוספתא שהביא תוספות בתגינה (ראה לעיל אות ב) שיש תשלומים במצוות שמחה, שכן לדבריהם הכוונה היא למצוות שלמי שמחה, שאינה נהגת אלא יום אחד, ובשאר הימים יש לה תשלומים (וראה בפרק הבא, ששם מובאים אחרונים המבארים את התוספתא באופן דומה, אלא שלדבריהם החילוק אינו בין שלמי שמחה לשאר שמחות, אלא בין מצוות הקרבת שלמי שמחה למצוות אכילתם).

ברם נראה שיש לדחות חידוש זה. כאמור, המקור הראשוני לכך ששמחה נהגת בכל ימות הרגל הוא המשנה בסוכה: "ההלל והשמחה - שמונה", ולפי חידושם של אחרונים אלה צריך לפרש שכוונת המשנה היא לשאר שמחות; אולם פירוש זה, לא זו בלבד שהוא שלא כדברי הראשונים (ראה רש"י ותוס' בסוכה שם), אלא שהוא נסתר גם מדברי הגמרא בפסחים עא,א, שמוכח ממנה שעיקר שמחה היא בשלמים כל שמונה, ורק כשאי אפשר לצאת ידי חובה בשלמים - אפשר לקיים את המצווה בשאר שמחות. יתירה מזו, אם אכן נכון החילוק בין שלמי שמחה, שחובה לאכול מהם פעם אחת, לשאר שמחות הנוהגות בכל הימים - היה ראוי שהוא ייאמר במפורש בדברי חז"ל או לכל הפחות בדברי הראשונים. אולם למעשה, לא רק

נספח ה. העלייה לרגל בימי המשכן ובימי הבית הראשון

פתיחה | א. העלייה לרגל במשכן | ב. העלייה לרגל בימי בית ראשון

פתיחה

בשלושה מקומות בתורה נצטוו ישראל לעלות לרגל. בשמות כג, יז:

שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדן ה'.

בשמות לד, כג-כד:

שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדן ה' אלהי ישראל. כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבולך, ולא יחמד איש את ארצך, בעלתך לראות את פני ה' אלהיך שלוש פעמים בשנה.

ובדברים טז, טז:

שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, ולא יראה את פני ה' ריקם.

מקהלת הלויים השרים את ההלל ומנגנים בכלי שיר בעת הקרבת הפסח. לפי ספר "שבת יהודה", מלך ספרד ביצע המחשה מלאה של הקרבת הפסח ושירת הלויים.

העלייה לרגל הייתה אחת התופעות הבולטות והמרשימות בחייו של עם ישראל בימי בית המקדש הראשון והשני. "אלפי אנשים מאלפי ערים, אלה ואלה ואלה דרך הים, ממזרח וממערב, מצפון ומזרח, כל חג אל בית המקדש כאל מקלט משותף, כך תיאר את התופעה בן אונה תקופה, הפילוסוף היהודי פילון האלכסנדרוני. תופעה זו, בהווייתה השלמה, אינה מתקיימת כבר אלפיים שנה; אולם היא עתידה לחזור ולהתרחש בבית המקדש השלישי, שלבנינו אנו מייחלים.

אולם כיצד ייעשו הדברים בפועל?

מה הם הגדרים ההלכתיים של מצוות העלייה לרגל, ושל המצוות הנוספות הקשורות בה?

כיצד נעלה לרגל וכיצד נחגוג בירושלים במציאות החיים של העולם המודרני, השונה שינוי רב מהמציאות שבה חיו אבותינו לפני אלפי שנים?

על שאלות אלו בא לענות ספר זה -
"ושם נעלה ונראה".

הספר מכיל דיון מקיף בשאלות המעשיות שעולי הרגל, שיעלו לבית המקדש השלישי, ישאלו את עצמם כשיתכננו את עלייתם או כשהיו בדרכם לירושלים, למשל: מי מבני המשפחה חייב לעלות לרגל? האם גם ילדים צריכים לעלות - ואם כן, מאיזה גיל? האם מי שעובד בשירותים ציבוריים חיוניים חייב גם הוא לעלות לרגל? והאם צריך לעלות לרגל דווקא ברגל, או שאפשר לבוא גם ברכב? היכן צריכים עולי הרגל ללון, ואלו קרבנות הם צריכים להביא עמם?

לספר צורפו פרקים ובהם פסקי הלכות, המבוססים במידה רבה על המסקנות של הבירורים המפורטים, וכן מספר נספחים, העוסקים בכמה היבטים היסטוריים ומחקריים של העלייה לרגל.

המחבר, בנימין הכהן לנדאו, הוא חוקר במכון המקדש. "ושם נעלה ונראה" הוא ספרו הראשון.

ISBN 978-965-7559-19-2

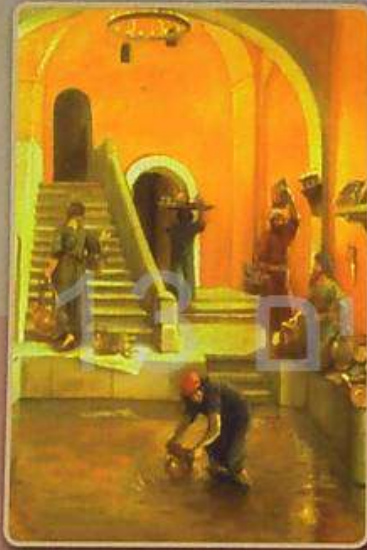

תיום 13 ירושלים

שערי טהרה

מבוא להלכות טומאה וטהרה

הרב
עזריה אריאל

מכון המקדש

שערי טהרה

מבוא להלכות טומאה וטהרה

הרב
עזריה אריאל

מהדורה שניה ירושלים תש"פ

מכון חמקדיש

גירסה חפץ חיים

תוכן העניינים

אגרת פתיחה מאת הרב ישראל אראל 7

הקדמה 11

פרק א. הגדרות ומהות 13

טומאה - הגדרת המושג 13

מהות הטומאה 14

הסברים רעיוניים להלכות הטומאה והטהרה 17

פרק ב. חובת הטהרה 20

1. חובת הטהרה בחיי היום יום 20

2. חובת הטהרה במקדש 24

פרק ג. הדברים המטמאים 30

1. אדם ובעלי חיים שמתו 30

2. טומאות היוצאות מגוף האדם 37

3. חומרות הוב והנידה 43

4. צרעת 48

5. חטאות 54

6. דברים מטמאים שנוספו על ידי חכמים 56

פרק ד. הדברים הנטמאים 60

1. אישים 60

2. כלים 61

3. מאכלים 64

4. משקאות 67

5. לאחר ההיטמאות 68

פרק ה. דרכי ההיטמאות 69

1. מגע 69

2. משא 69

3. היסט 70

4. אוהל 70

5. משכב ומושב 72

6. אכילה 73

7. עיסוק 75

י"ד המערכת:
הרב ישראל אראל
נשיא מכון המקדש

כתיבה:
הרב עזריה אראל
מכון המקדש

תכנון והפקה:
הרב אבי כהנא
מכון המקדש

עיצוב עטיפה ושער:
הרב יהודה ברלינסקי
ישיבת המקדש

עמוד: שח"צ 2113131-072

דפוס העיד העתיקה

י"ל ס"ג מכון המקדש
מהדורה ראשונה - תשע"ו (2016)
מהדורה שנייה - תמוז תש"ס (2020)

© כל הזכויות שמורות
אין לשכפל, להעתיק, לצלם, לאחסן במאגרי
מידע לסדר או לקלוט בכל דרך ובכל אמצעי
אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר - כל שהוא
מחומר בספר זה, פרט לצילום דפים בודדים
לצורכי לימוד.
שימוש מסחרי בכל סוג שהוא בחומר
הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות
מפורשת בכתב מהמחבר
ספרי"ב 0-978-954-7559-13-0 ISBN

גילסה מוקדמת של מכון זה
ובתב"ע" המחבר עבור "יקיפדיה",
האנציקלופדיה החופשית,
ערך שומאק וזרעה (טבת תש"ו)
הובאה עליה הן כנהוג ביקיפדיה
www.netzar.net.il azar@netzar.net.il

- 5
- 118 5. כניסה להר הבית בימינו
- 119 **פ"ק יב. הטהרה לעתיד לבוא**
- 121 חיי הטהרה בבית
- 127 **פ"ק יג. ספחות ההלכה בנושאי טומאה וטהרה**
- 131 **מפתח המושגים**

רשימת הטבלאות

- 37 טבלה 1 - טומאת אדם ובעלי חיים שמתו
- 42 טבלה 2 - דין נדה וזבה מן התורה
- 52 טבלה 3 - טומאות היוצאות מגוף האדם
- 64 טבלה 4 - הכלים
- 67 טבלה 5 - טהרת המזון
- 77 טבלה 6 - אבות הטומאות ודרכי ההיטמאות מהם
- 82 טבלה 7 - דרגות הטומאה
- 101 טבלה 8 - משך הטומאה ודרך ההיטהרות ממנה

- 8. חיבורין
- **פ"ק ו. דרגות הטומאה**
- 1. אבי אבות הטומאה
- 2. אב הטומאה
- 3. ראשון לטומאה
- 4. שני לטומאה
- 5. שלישי לטומאה
- 6. רביעי לטומאה

פ"ק ז. הלכות טומאה נוספות שקבעו חכמים

- 1. טומאת ידיים
- 2. כלי זכוכית
- 3. כתבי הקודש
- 4. טומאת משקן
- 5. האוכל ושותה מאכלים טמאים
- 6. הרחץ במים טאובים

פ"ק ח. דוגמאות ליישום הכללים

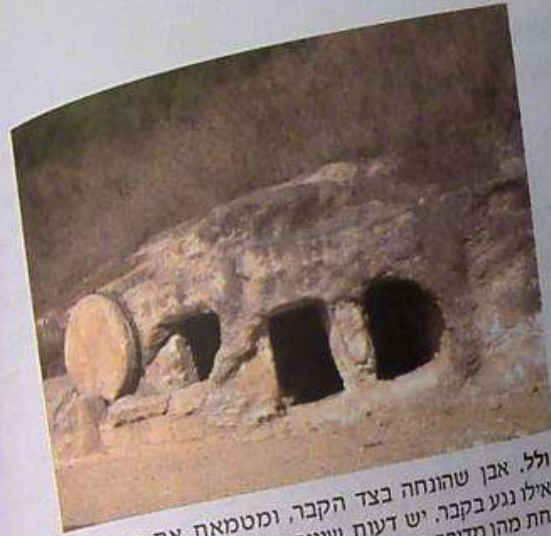
- **פ"ק ט. דרכי ההיטהרות מטומאה**
- 1. הנטהרים בטבילה
- 2. זמן הטבילה
- 3. טבל יום
- 4. מתושר כיפורים
- 5. טהרת מצורע
- 6. טהרת טמא מת

פ"ק י. קיום הלכות הטהרה בהיסטוריה היהודית

- 102 קיום הלכות הטהרה בתנ"ך
- 102 ימי הבית השני
- 107 אחרי חורבן הבית השני
- 111

פ"ק יא. השלמת מעשיות כמינו מהלכות טומאה וטהרה

- 114 1. טהרת המשפחה
- 114 2. טומאת בהגים
- 115 3. נטילת ידיים לטעודה
- 116 4. כשרות הסכך למוכה
- 117

גול. אבן שהונחה בצד הקבר, ומטמאת את הנוגע בה כאילו נגע בקבר. יש דעות שונות על טיב ה"גולל" ועל פי אחת מהן מדובר באבן הסותמת את פתח מערת הקבורה (משמאל התמונה).

טומאה נוספת הנובעת מן המת היא **טומאת אוהלים**: אהל עור שנמצא בו מת - נעשה בעצמו "אב הטומאה"⁶⁵. לעומת זאת, בית קבר שהמת נמצא בו - אינו נטמא, אלא רק אנשים וחפצים שנמצאים בו טמאים.

כל הטומאות הללו נמשכות שבעה ימים מיום הנגיעה במת ("טומאת שבעה"), ובמהלך שבעת הימים יש להזות על הטמא מים שמהולים באפר פרה אדומה⁶⁶ (ראו פרק ט סעיף 6).

65. במדבר יט, יח: "והיה על האהל ועל כל הכלים", כלומר, גם האהל עצמו נטמא. יש להבדיל בין המושג "טומאת אהל", שפירושו שהמת מעביר טומאה לכל מי שנמצא איתו תחת אותה קורת גג, לבין המושג "טומאת אוהלים", שהתייחד לדון זה שהאהל עצמו נטמא על כך אומרת המשנה (שבת פ"ב מ"ג): "כל היוצא מן העץ אינו מיטמא טומאת אוהלים אלא פשתן". כלומר, מן הצומח שעושים ממנו מבנה - דינו כבית קבע. שאינו נטמא בעצמו אלא רק מעביר את הטומאה למה שבוטעו. מיט לפשתן, שגם הוא עצמו נטמא. רמב"ם הל' טומאת מת פ"ה ה"ב. במדבר יט, יט.

אדם וכלים (פרט לכלי חרס) שנוגעים במת נקראים **טמא מת** ונעשים בעצמם "אב הטומאה", המטמא אדם וכלים ועושה אותם "ראשון לטומאה"⁶⁷. לפיכך המת נקרא "אבי אבות הטומאה"⁶⁸.

ההבדל בין "אב טומאה" ל"ראשון לטומאה" מתבטא, מלבד היכולת לטמא אדם וכלים אחרים, גם בתהליך הטהרה: "אב טומאה" מטומאת מת נטמא למשך שבעה ימים וטעון הזאה מאפר הפרה האדומה, ואילו "ראשון לטומאה" נטמא למשך יום אחד בלבד ונטהר בטבילה ללא הזאה.

"חרב הרי הוא כחלל"

לעתים גם הכלי הנוגע במת נעשה "אבי אבות הטומאה", ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו והופך אותם ל"אב הטומאה", שטמא שבעה ימים. דין זה נקרא "חרב הרי הוא כחלל", מאחר שהוא נלמד מהפסוק: "וכל אשר יגע... בחלל חרב"⁶⁹.

הדעה המקובלת במפרשים בנושא זה היא, שכלי שנטמא מן המת מטמא כמת עצמו אפילו לאחר שנפרד מן המת (כגון שיצא מאהל המת). קיימת מחלוקת בראשונים בפרטי הדין: האם מדובר על כלי מתכת בלבד⁷⁰ או על כל הכלים פרט לכלי חרס⁷¹. מחלוקת נוספת היא, מהם הדרכים בהן ה"חרב" מטמאת: האם רק את מי שנוגע בה⁷² או גם את מי שנושא אותה⁷³, או אפילו מי שנמצא עמה באהל⁷⁴.

67. במדבר יט, כב וברש"י, כלים פ"א מ"א. רמב"ם, הל' טומאת מת פ"ה הל' א-ב. כינוי זה אינו מופיע בדברי חז"ל, אלא בפיוט של ר' אליעזר הקליר לפרשת פרה (ב"סילוק" "אין לשוחח"), וממנו לפירוש רש"י, כגון במדבר יט, כב (אין פירוש הדבר שמוטג זה שנוי במחלוקת, אלא שהקליר יצר לראשונה את המינוח הזה לבטא דין המוסכם על הכל).

69. במדבר יט, טז.
70. רש"י בפסחים יד ע"ב.
71. רמב"ם, הל' טומאת מת פ"ה הל' ג.
72. רמב"ם, שם הי"ג.
73. רמב"ן במדבר יט, טז.
74. תוספות נזיר נד ע"ב ד"ה תא שמע.

בית הפיס. חכמים קבעו ששטח שהיה בו קבר ונחרש, כך שהעצמות נפרסו והתפזרו, מטמא עד שייבדק, מחשש לנגיעה או הזזה של עצם.

ג. גויים

מן התורה גוי אינו מקבל טומאה ואינו מטמא כלל בחייו¹⁶⁹, אולם חכמים גזרו שגויים יחשבו כזב לכל דבר ועניין¹⁷⁰. הדבר נועד למנוע מגורים משותפים של ישראל וגויים, בגלל נוהגי פריצות שרווחו בקרב גויים¹⁷¹.

ד. עבודה זרה

בגלל תיעובה של עבודה זרה, קבעו חכמים שהיא "אב הטומאה":

169. הדבר נלמד מכך שבפסוקי התורה על הטומאה נאמר שמצווה זו מופנית ל"בני ישראל". שבת פג ע"ב.

170. שבת שם ובדף יז ע"ב רמב"ם הל' מטמאי משכב ומושב פ"ב ה"י. בפרט מסוים הקלו חכמים, שזרע היוצא מגופו של גוי אינו מטמא (נידה לד ע"א ורמב"ם הנ"ל). הדבר נועד להבליט את העובדה שזוהי גזירת חכמים, וכך יזהרו שלא לשרוף תרומה וקדשים על כך, ראו להלן פרק ז: הלכות טומאה נוספות שקבעו חכמים.

171. שבת יז ע"ב כאמור, אין פידוש הדבר שאסור ליהודי לנגוע בגוי; הוא יכול לנגוע בו, אבל לא לשרוף אותו. אצל רוב הפוסקים נאסר לטבול במקוה אם ירצה לאכול תרומות, והכבדה זו תביא לצמצום שטחים שונים החברתיים בין ישראל לעמים.

הפסלים שמשתחוים להם והקרבנות שמקריבים להם¹⁷². טומאה זו רמוזה כבר בתורה¹⁷³: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ: הֲסֵרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם וְהִטְהַרוּ וְהַחֲלִיפוּ שְׂמַלְתֵיכֶם".

והטעם המים שיטהרו כל טמא, אַחֲשָׁב על צד הפשט פי הענין הוא קְדִי שִׁיִּי אֶה הָאֲדָם אֶת עֲצָמוֹ אַחַר הַטְּבִילָה כְּאֵלוֹ נִבְרָא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעוֹלָם כְּלוֹ מֵיִם טָרָם הָיִיתָ בּוֹ אָדָם... וַיִּתֵּן אֶל לְבוֹ בְּדַמְיוֹן כִּי כְּמוֹ שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּגוֹפּוֹ - יִתְדַשׁ גַּם כֵּן בְּעֲלוֹתָיו לְטוֹב, וַיִּקְשִׁיר מֵעֲשִׂיו, וַיִּדְקֶדֶק בְּדַרְכֵי הַשָּׁם בְּרוּךְ הוּא. וְעַל כֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא תִקְשֶׁר הַטְּהָרָה בְּמֵיִם שֶׁבְּקָלִי, רַק בְּמֵיִם חַיִּים אוֹ מְקַנְסִין שֶׁהֵן עַל קֶרְע... קְדִי לְתַת אֶל לְבוֹ בְּמַחְשָׁבָה כְּאֵלוֹ הָעוֹלָם כְּלוֹ מֵיִם, וְהוּא נִתְחַדֵּשׁ בְּעֲלוֹתוֹ מֵהֵן

(ספר החינוך, מצווה קעג).

172. על חומרת הטומאה, האם כנידה או כנבלה או כשרץ, נחלקו הדעות, עיינו שבת פג ורמב"ם, הל' שאר אבות הטומאות פ"ז הל' א-ב.

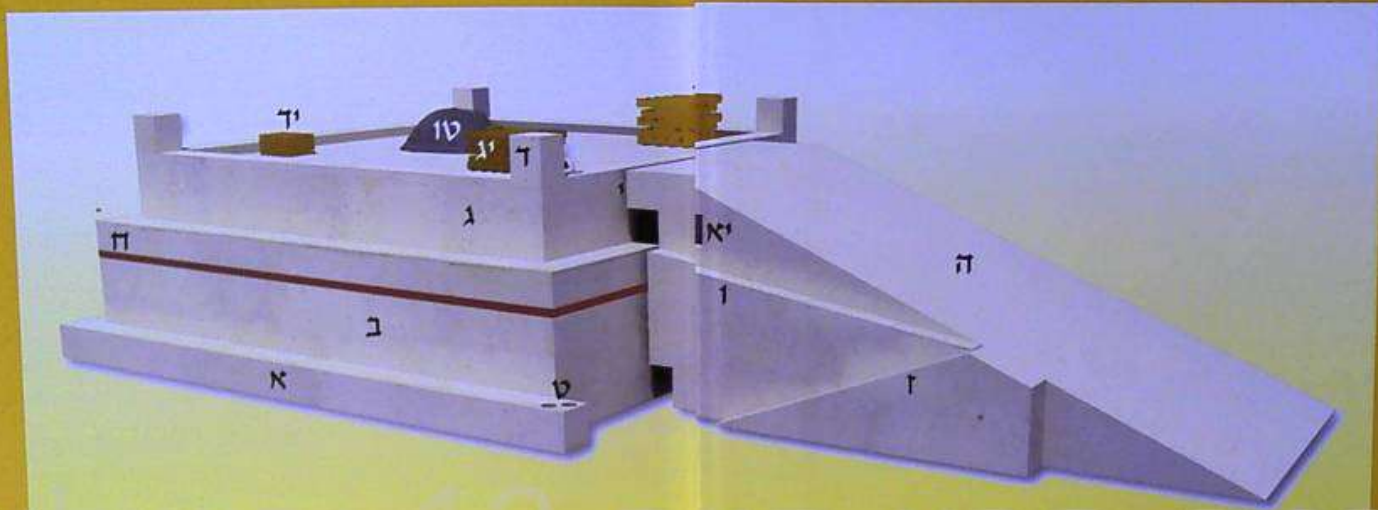
173. בראשית לה, ב.

מגוון אלהים

הרב יהושוע פרידמן

"ואבואה אל מזבח אלהים אל אל
שפחת גילי ואודך בניגור ... (תהלים סגז).

חלקי המזבח:

א - היסוד	ט - נקבים לשפיכת שיירי הדם
ב - הסובב	י - פרווח קטן בין הכבש למזבח
ג - מקום המערכה	יא - רבובה
ד - קרן המזבח	יב - מערכה גדולה
ה - הכבש הגדול	יג - מערכת הקטורת
ו - כבש קטן לסובב	יד - מערכת אש התמיד
ז - כבש קטן ליסוד	טו - התפוח
ח - חוט הסיקרא	

תפנות השער

המזבח שבנה יהושע בן נון בהר עיבל מיד עם כניסת ישראל לארץ

במקום זה נרתו ישראל ברית עם הקב"ה על כיבוש הארץ. שפירת התורה וקיום מצוותיה.

ספר

מזבח אלהים

מוקדש לעולו נשמת

שרה שיינדל טאוב ע"ה ויעקב טאוב ע"ה

אוהבי תורה ואוהבי ארץ ישראל בכל נפשם ומאודם תנצבה.

שלמי תודה

מכון המקדש מביע את תודתו לפשפחות

פרידמן והרפגס

על תרומתם להוצאת הספר

דוד לאו
 הרב הראשי לישראל
 נשיא מועצת הרבנות הראשית

David Lau
 Chief Rabbi Of Israel
 President of The Chief Rabbinate Council

בס"ד, י"ז אלול, תשע"ה
 1 ספטמבר, 2015
 הסל-772.ע"ה

לכבוד
 הרב יהושע פרידמן שליט"א
 "מכון המקדש"
 משגב לדרך 40
 ירושלים

מכתב ברכה

הרב"ם במשנה תורה בריש חלק עבודה הכי"א את הפסוק: "שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביו" ולמרות שמשמעות הפסוק שראוי להתפלל על בנין בית המקדש בב"א, הרמב"ם מביא פסוק זה בחלק העבודה בא ללמדנו שישנה חומה חמ"דית לעסוק בלמוד הלכות בית הבחירה. (מקדש מלך להגרצ"פ). ספר עוסק בהלכות בנינו של עולם, מזבח העולה, בצורתו ובהלכות שקשורות בו. גדולי ישראל במשך כל הדורות השקיעו מעייניהם בלימוד הלכות אלו, וגם בספרך ניכר העמל והיגיעה, הדברים ברורים ונעימים כסוב טעם ודעת. דוקא בימינו, בתקופה סוערת זו בחיי העם בארץ הקודש, שרבים מלעזים על זכותנו על ארץ ישראל ועל עצם קיומו של בית הבחירה, ההוכחה לאמת נמצאת בתוך דברי התורה. נקוה שירושלים תחזור לצביונה כעיר הקודש והמקדש, ויתקיים בנו "ויהודה לעולם תשב וירושלים לדור ודור"

מברכך בכל לב,

דוד לאו
 הרב הראשי לישראל

בית יובל • ירושלים ת.ד. 36016 • מיקוד 9136001 • טל': 02-5313191 • פקס: 02-5377872
 Ben Yabul • Jerusalem 9136001, Israel • P.O.B. 36016 • Tel: (02-531)3191 • Fax: (02-537)7872
 Email: rabbia@rab.gov.il

הרב דוב ליאור

רב העיר
 קרית ארבע היא חברון ת"ז

בס"ד, יא אלול תשע"ה

לכבוד
 הרב יהושע פרידמן
 מכון המקדש

מכתב ברכה

הובא לפניי קונטרס העוסק בניסיונות להכין מזבח. עברתי על חלק ניכר מהפרקים ושמתני לראות שהלמדי חכמים צעירים עוסקים ומבררים דברים העומרים בהגמו של עולם. יש חשיבות גדולה להתעמק ולבאר נושאים אלו החל ממקורות חז"ל דרך כל המוסקים שעסקו בכך. ראוי המחבר להערכה גדולה על התמסרותו לנושא שרק מעטים עסקו בו בדורות האחרונים. העיסוק בנושא חשוב ומרכזי זה בחיי עמנו יש בו משום קירוב הגאולה, כמשיב י"ציון היא דודש אין לה מכלל דבעיא דירוש"ה. יהי רצון שזוכה כלנו לראות בהתנסות המקדש להפארת בראש הרים, וישר כוחו של הרב המחבר, ויזכה שיפוצו מעיינותיו הוצה לזכות את הרבים ולקרבם לדברים שכקודשה.

ג.ב.

בפתחה נכתב שרק ברזל פוסל כאבני מזבח. ראוי היה להזכיר את שיטה המשך חכמה (סוף פרשת יתרו) שאוסר כל מתכת.

כיכ רצה הרב המחבר לטמור את שיטת הראי"ה קוק וצ"ל הסובר שהמצוה היחידה שקיומה מותנה בגילוי נבואה, ע"י הסבר אחר בגמרא. קצת קשה לומר זאת. מפני שמרן הרב אינו אוסר שקיום המצוה מותנה בגילוי נבואה אלא האיתור המדויק של מקום המזבח יכול להיות רק ע"י נביא, וכל זמן שאין יודעים בדיוק של מנטימטר מהו המקום, נחשב שאינו ראוי לכילה ולכן בילה מעבכת בו, ודי בה.

החתם לכבוד התורה ולמדינה,

דוב ליאור

תוכן הספר

1	הקדמה
3	פתיחה
	שער ראשון: הלכות מזבח העולה
9	פרק א מצוות בנין מזבח העולה
12	פרק ב חומרי המזבח
15	פרק ג איסור ניעת ברזל במזבח ושיעור פגיעת האבנים והסיד
17	פרק ד צורתו, חלקיו ומידותיו של המזבח
21	פרק ה פערטות העצים שעל המזבח
22	פרק ו כלי המזבח
24	פרק ז מקום מזבח העולה
26	פרק ח חיבור המזבח לרצפת העזרה
27	פרק ט כבשי המזבח
29	פרק י תוספות ושכלולים במזבח
	שער שני: יסודות ההלכה
33	פרק א מזבח העולה במקדש - מאבנים או מאדמה?
38	פרק ב 'אבנים שלמות' - מהן?
43	פרק ג ניעת ברזל בטיט המזבח
45	פרק ד מידות המזבח
49	פרק ה צורתו של יסוד המזבח
53	פרק ו מקום הפערכה - צורתו וגובהו
56	פרק ז קרעט המזבח
59	פרק ח מקום מזבח העולה
62	פרק ט אי זיהוי המקום המדויק של המזבח אינו מעכב את בנייתו
64	פרק יא מקום המזבח ביחס להיכל
69	פרק יב דיני חיבור המזבח לרצפת העזרה
73	פרק יג הכבשים הקטנים של מזבח העולה
77	פרק יד הקטרית קרבתת על המזבח באמצעות גז
86	פרק טו עשיית מעקה לסובב המזבח
90	פרק טז דיון בשיטת הראייה קוק וציל בטשא מקום מזבח העולה

שער שלישי: מזבח העולה בתנ"ך ובאגדה

99	פרק א דרכי עבודת ה' סביב מזבח העולה
102	פרק ב קריאת שמות למזבח העולה
105	פרק ג מדות צורת המזבח
107	פרק ד חג החטכה - לזכר חטכת המקדש בבית שני
108	פרק ה גניזת אבני המזבח בימי החשמונאים
110	נספח: בנין מקדש ומזבח בלילה / הרב ישראל אריאל

פרק ב 'אבנים שלמות' - מהו?

לפי נוסח עם ישראל לארץ ישראל, ציווה ה' את ישראל לבנות מזבח בהר עיבל ולהקריב שם קרבנות, לאחר נוסחתם לארץ. מוזבח זה צריך להיבנות דווקא מאבנים שלמות, (כתוב (דברים כז, 1): "אבנים שלמות חקנה את מזבח ה' אלקיך", שלא כמוזבח העולה במשכן שהיה עשוי עצי שיטים, מצופה נחושת ומלא אדמה (שמות כז, א-ג). והנה, החובה לבנות מזבח מאבנים שלמות נאמרה בתורה רק ביחס למזבח שבהר עיבל, אך מדברי המשנה מתברר שיצו זה אינו חד פעמי, ומשעה שנכנסו ישראל לארצם, כל מזבח עולה חייב להיבנות רק מאבנים שלמות, וכדברי המשנה במידות (ג): "אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרם, וחופרין למטה מהבתולה ומביאים משם אבנים שלמות...".

האבן עורא בפירושו לתורה (שמות כבא) כותב, ש'אבנים שלמות' הם אבנים כמו שהן וביאות. בותרת, היא לאבנים שלא נשברו ולא נפגמו מאד בריאתן, וגם אם יש בהן זדים ובלטות, כל עוד אלו קיימות בהן מאו יצירתן - הן כשרות לבניין המזבח. כך כתבו גם הרוקח על התורה (דברים כז, ד), ובעל העמק דבר (שם). כדעה זו סוברים עוד ראשונים ואחרונים ממפרשי התלמוד, וכפי שיתבאר להלן.

לשטת זאת, יש מן הראשונים והאחרונים שפירשו, ש'אבנים שלמות' אלו אבנים חלקות, ללא זדים, בליטות וסריטות כלל, לדעה זו יש לגר האם האבנים צריכות להיות חלקות מטבע בריאתם דווקא או שמתוך לקחת אבנים שאינן חלקות ואחר כך לסתתן ולהחליקן.

בפרק זה נדון בשיטות הראשונים השונות, במקורותיהם, ובהלכה למעשה.

א. פולקת ראשונים בביאור הפענה בפידות
במשנה במידות (ג) נאמר: "אחד אבני הכבש ואחד אבני המזבח מבקעת בית כרם, וחופרין למטה מהבתולה, ומביאים משם אבנים שלמות, שלא הונף עליהן ברזל, שהברזל פוסל בניעה, ובפנימה לכל דבר, ופגמה אחת בהן - היא פסולה, וכולן כשרות".

אבן שלמה האבן שבתמונה זו מוגדרת כאבן שלמה על פי שיטת רוב הראשונים, ובלטות וזדים לא נעשו כאבן שלמה. הם קיימות בה עוד מטבע בריאתה!

כך גם פירש הרש"ש (שם) את המושג 'אבנים שלמות' מדגיש שדווקא פגימה מלאכותית באבן פוסלת אותה, אך טבעית, הקיימת באבן מראשית יצירתה - אינה פוסלת כשרה, ובלשונו: "אבל אם מצאן פגמין תחת קקצו טעו שכן היה גידולן - לא מיפסלי".

הרש"ש מוכיח דבריו מלשון המשנה האומרת, שרק נפגמה או שברזל נע בה היא פסולה, ומשתמע מכך, שנוצרה בשלב כלשהו פוסלת, אך פגימה שמתגלה מראשית בריאתה - אינה פוסלת אותה.

רבנו שמעי' והרע"ב כותבים בהסבר המשנה (שם) שיש כרם הוא מקום שמעולם לא חפרו בו, אמנם, הם לא נזכרו מזה 'אבן שלמה', אך משתמע מדבריהם, שאבן שלמה

להיות אבן בעלת זדים ופגמות, כל עוד הן קיימות בה מטבע בריאתה ולא נוצרו בה במשך הזמן, שכן לדעתם העיקר הוא שהאבן תבוא ממקום שלא נחפר מעולם, מה שמלמד שחשיש הוא מפגימה מלאכותית ולא מפגימה הקיימת באבן מבריאתה. זאת ועוד! אם דעתם היא, ש'אבן שלמה' הינה אבן חלקה הם היו צריכים לכתוב זאת, ואילו הם לא כתבו כדבר הזה!

ואכן, כך גם סובר הריטב"א בביאורו לגמרא בחולין (יתא), המחלקת בין שיעור פגימת סיד המזבח ששיעור פגימתו טפה, לבין פגימת אבן מאבני המזבח ששיעור הפגימה בה הוא כחגורת הצפורן. שום פגימה מסיבה זו יש לקחת את אבני המזבח שלמות מבתולת הקרקע, שכן יש סבירות גבוהה שהאבנים שהוציאו מתחתן, כלומר שהן במצבן הטבעי ללא שעברו שום שינוי מאז בריאתן, אזי ראוי להקפיד על כל פגימה, ואף הקטנה ביותר, לעומת זאת, סיד המזבח שממילא עשוי מחומרים המחברים זה לזה, ואין הוא חומר במצבו הטבעי, אין צורך להקפיד כל כך על פגימתו וממילא שיעור פגימתו גדול יותר.

מאידך, ראשונים ואחרונים אחרים: הרא"ש, המאירי והתפא"ר (בפירושים למידות ג), סוברים ש'אבנים שלמות' אלו אבנים חלקות ללא שום פגימה, זיו או בליטה, ולדעתם פגימה פוסלת את האבן גם אם הייתה באבן עוד מראשית יצירתה. התפא"ר כותב שזו הסיבה שהמשנה מציינת את המקום ממנו לוקחים את האבנים - בקעת בית כרם - ללמדנו, שיש לקחתם דווקא משם, כהיות מקום זה מיוחד בכך שהאבנים בו חלקות.

אלא שדברים אלו לא עולים בקנה אחד עם המציאות, שכן בניגוד לתלמים שיש בהם אבנים חלקות, בבקעת בית כרם אין אבנים

אבן חלקה בתמונה נראים חלקים ונחל אבנים אלו חלקות ואין בהם זדים ובלטות, לפיכך, גם הם מוגדרות כמחנה ההלכה כאבן שלמה.

חלקות, ומסתבר שהסיבה שהיו לוקחים משם אבנים בימי בית שני קשורה לכך שבמקום זה האדמה רכה וניתן לשלוף אבנים מבתולת הקרקע בקלות, יחסית למקומות אחרים. מה גם, שלהלכה אין חובה לקחת אבנים דווקא ממקום זה, כפי שמתבאר מדברי הרמב"ם, כדלהלן, והמשנה תיארה מהיכן לקחו אבנים בעבר, אך לא נחובה הלכתית אלא כציון עובדה, להלכה מותר לקחת אבנים מכל מקום מתחת לפני הקרקע.

ראוי לציין, ששיטת הרא"ש, המאירי והתפא"ר, לא רק שהיא מצמצמת באופן משמעותי את מספר האבנים הנשורות לבניין המזבח, לאחר שרוב האבנים שבעולם אינן חלקות, אלא ששיטה זו יוצרת גם בעיות מעשיות בנייה עצמה, שכן האבנים החלקות היחידות בטבע הן למעשה 'חלוקי הנחל' שהן אבנים קטנות מאד ולא מתאימות לבניין מזבח גדול כמזבח.

יש אפוא לגר מה המקור לשיטה זו, והאם יש לפסוק כמותה.

ב. 'אבנים מפולמות' - מהו? בברייתא בנחמים (גדא) נאמר:

"הא שמע, דהני לוי, כיצד בנין את המזבח? מביאין מלבן שהוא שלשים ושחים על שלשים ושחים וגוברים אמה, ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולת בין קטנות, ומביא סיד וקניא חוט וממתה ושופך, וזה הוא מקום יסוד; וחורר ומביא מלבן..."

נמצא לרובי הברייתא, שאת המזבח בונים מחלוקי אבנים מפולמות. רש"י (ריה מפולמות) מפרש, שאבנים משלמות אלו אבנים לתוח, המושג 'אבנים מפולמות' מופיע גם במסכת תענה (יבא), שם אימרת הנזכרת: יתה - אלו אבנים המפולמות המשוקעות בהרומ, שמתן יצאין סים, שנאמר (ישעיהו לד): "יתה עליה קץ תהו ואבני כהן", גם שם מפרש רש"י: 'מפולמות' - לשון לחלוח.

הס' (ריה מפולמות) מפרש את המושג 'אבנים מפולמות' לדגים משולמים (ביצה גב), שהם דגים ליים וסריס.

במספר הסוגיה בנחמים נכתב רש"י (גב ד"ה וזו היא אבניו הים (גב ד"ה אבנים שלמות), שאבנים שלמות אלו אבנים חלקות ללא כל פגמה, חסר בחולין (יתא ד"ה וזכר פוסלת) שהאבנים שהתגברו תאו על חלקן של (מה אשתדור מדוע האבן חלקה ולחה). דבריהם מראשית לברייתא נזכרים (שם) כמבטא עיה שאת המזבח בונים באמצעות חלוקי אבנים מפולמות, כלומר חלוקי נחל.

זאת ועוד, החוס' יו"ט בספרו צורת הבית (סימן מ"ד) אף מחשב מתיכן מתחיל הכבש המזרחי, על פי הגתון שמוסר רמי בר חמא על החס בן גובה הכבש לאורכו: "כל כבשי כבשים שלוש אמות לאמה" (ובחים סגא). לדעתו, דברי רמי בר חמא מוסבים על הכבשים שבמקדש, וכיון שגובהו של הסובב הוא שש אמות, ממילא אורכו של הכבש הימני הוא שמונה עשרה אמה, ומכאן שהוא מתחיל שתיים עשרה אמה לאחר תחילת הכבש הגדול. גם ביחס לכבש המערבי, כיוון שגובהו של היסוד הוא אמה, אורכו של הכבש הוא שלוש אמות, ומכאן שכבש זה יתחיל רק לאחר עשדים ושבע אמות מתחילת הכבש הגדול.

יש להוסיף שלשיטתו מקום התחלת הכבש המזרחי, שתיים עשרה אמה מתחילת הכבש הגדול - מתאים לנאמר על דרך הילוכו של הבן התורם את הרשן (תמיד פ"א מ"ד): "...הגיע לרצפה, הפך סניו לצפון, הליך למורחו של כבש כעשר אמות, צבר את הגחלים על נבי הרצפה...". מפשט המשנה משמע שאין דבר המפריע להילוכו של הבן, ועל כן הכבש היה יוצא אחרי בית הדשן, דהיינו לאחר שתיים עשרה אמות.

נמצא שהתו"ט פירש שכוונת רמי בר חמא היא שהשיטתו להיות בדיוק במידה שאמר, ועל כן הוא טורח להתאים את שיטתו לדברי רמי בר חמא. לענ"ד אין זו כוונת רמי בר חמא, כמבואר לעיל וממילא התאמת שיפוע הכבשים לשיטתו פשוטה הרבה יותר.

ד. סיכום

מלבד הכבש הגדול של מזבח העולה - יש גם כבשים קטנים המשמשים לעליה לסובב ולירידה ליסוד. רמי בר חמא אכן שהשיפוע של הכבשים הללו הוא 1:3, וזה שיפועו חזו יתו ששיטתו של הכבש הגדול, שהוא 1:3.55. סיבת ההבדל, שהכבש הגדול משמש להעלאת אברים כבדים, ולכן עליו להיות מתון יותר. יסוד אלו אינם מוחלטים, ואם רוצים, אפשר, ואף עדיף, לבנות כבשים מתונים יותר.

מצינו בראשונים מספר אפשרויות לצורת הכבשים ומקומם. שיטת התו"ט היא השיטה הטובה ביותר מבחינת התקנה והשימוש של הכבשים, אם כי אין חובה לבנות כבשים אלו כפי שיטתו, ומבחינה הלכתית ניתן לבנות כל כבש שייעשה בדיוק המינימליות המתוארות בפרק, כאמור לעיל.

הכבש המערבי לשיטת החס' י"ט. כאשר ניתן לראות שהכבש מגיע הן לסובב והן ליסוד כגלל שמשנה כיוון באמצע שיפועו.

1. בספר תורת הבית (מ"ו ששה חפץ) הוסיף על החס' י"ט, כשלוש עשרה דברי רמי בר חמא ארבע מתייחסים לכבשים הקטנים ועל כן רובם הם הקטנים לא ריבויים להיות ברוח של 1:3. בספר "תורת הבית" דחה את קשייתו של ר'...

פרק יג

הקטרת קרבנות על המזבח באמצעות גז

כמות האברים שניתן להניח על האש, שכן הוספת איברים לאש כשזו מלאה באברים ובחלבים - עלולה לחנוק את האש ולהביא לכיבוייה. מכאן שזמן עיכולם ושרפתם של אברי הקרבנות העולים על המזבח משפיע באופן ישיר על מספרם של הקרבנות שניתן להקריב.

אכן, בעיה זו מצאה את פתרונה כבר מימיו הראשון של המשכן - יום חנוכת אהל מועד - אז יזדה אש משימים על מזבח הנחושת. נכתוב (ויקרא ט"ז): "ויוצא אש מלפני ה' ויאכל על המזבח את העלה ואת הקלבים...". אש זו שרפה במהירות את אברי הקרבנות שעל המזבח (יומא כא, ב). האש שירדה משימים על מזבח הנחושת המשיכה לרדת עליו לכל אורך נדודי המשכן במדבר, וכן בזמן היותו שוכן בגלגל, בשילה, בגוב ובנגב (סדר עולם פרק ט"ו ובחים סגא). דוגמא למספר הקרבנות הרב שהיה אפשר להעלות על המזבח בזכות אש זו, מצינו אצל שלמה המלך, שהיה מקטיר אלף עולות ביום על מזבח הנחושת בנבטון (מלכים א' ג), זאת למרות שגודלה של המערכה שהקרבנות היו מוקטרים עליה היה בסך הכול אמה על אמה (ובחים סגא; רמב"ם בית הבחירה ב"ה).

ביום שתחן שלמה את הבית הראשון עבדה אש שמימיה זו מזבח הנחושת אל מזבח האבנים שבנה שלמה בעזרה, ומאז המשיכה לרדת על המזבח עד שבא משה וסילקה (סדר עולם פ"ו).

הנהגה בראשית ימי הבית השני, נאלצו בניו הבית להגדיל את מידותיו של מזבח העולה, כדי להגדיל את סטחה של המערכת הגדולה, מאחר שהאש שירדה משימים כבר לא הייתה לשיפתם המהירה של הקרבנות העולים על המזבח, והכבשים שכבוחו וזו נדרשו למצוא פתרון לבעיה זו. הפיתרון היה - הגדלת סטחה של המערכה הגדולה, וכן היה אפשר להגדיל את מספר עצי המערכת וממילא את עוצמת האש (ובחים סגא).

נמצא אפוא, שחכמים ראו בעיול איטי של כבש הקרבנות בעיה שיש לפתורה, וכשהאש הורדת משימים אינה עוזרת עד למחצית בעיה זו - נוקטים הם מצדם במעשה המכיר למתן בעיה זו.

האם מותר להוסיף חומר בערה נוסף, מלבד עצי המערכה, כך האש ששרפת את אברי הקרבנות תהיה ניזונה גם ממנו, תהיה רק מעצמים?

האם מותר להוסיף חומר בערה נוסף, מלבד עצי המערכה, כך האש ששרפת את אברי הקרבנות תהיה ניזונה גם ממנו, תהיה רק מעצמים?

האם מותר להוסיף חומר בערה נוסף, מלבד עצי המערכה, כך האש ששרפת את אברי הקרבנות תהיה ניזונה גם ממנו, תהיה רק מעצמים?

האם מותר להוסיף לגוף המזבח צינור? שאלה זו עולה עקב התבונה לבנות את המקדש וכליו לפי 'תכנית הבית' שמסר ייזיהו, ככתוב: "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דחי"א ט"ז). תכנית זו אינה כוללת צינור גז העובר בתוך המזבח, האם מותר לעשות נקב בתוך המזבח כדי להעביר בו צינור?

האם מותר להוסיף למזבח צינור גז, יש לברר מאלו חומרים נדרש לעשות אותו. שאלה זו מתעוררת מאחר שהמזבח צריך להיות עשוי מאבנים, ככתוב (שמות כ"א): "מזבח אבנים ירוק, ונבסק ברמב"ם (בית הבחירה א"ג), אם כן, יש להקפיד על צינור הגז צריך להיות עשוי דווקא מאבן? או שמותר להשתמש אף בחומרים אחרים.

האם מותר להוסיף גז למזבח? יש לברר מה הצורך, אם בכלל, להוסיף גז למזבח. האש הדולקת על המזבח.

האם מותר להוסיף גז למזבח? יש לברר מה הצורך, אם בכלל, להוסיף גז למזבח. האש הדולקת על המזבח.

האם מותר להוסיף גז למזבח? יש לברר מה הצורך, אם בכלל, להוסיף גז למזבח. האש הדולקת על המזבח.

הנהגה כמותם צינורות הגז הביתיים עשויים מאבן.

הסודות והסודות
הסודות והסודות

הסודות והסודות
הסודות והסודות

הסודות והסודות
הסודות והסודות

הסודות והסודות
הסודות והסודות

הסודות והסודות
הסודות והסודות

הסודות והסודות
הסודות והסודות

הסודות והסודות
הסודות והסודות

הסודות והסודות
הסודות והסודות

גירסה חפץ חיים יו"ש

מגילת אסתר

מגילת אסתר

מגילת אסתר

מגילת אסתר

מגילת אסתר

מגילת אסתר

גיהסה תפץ היים 13 רוש

הרב יעקב אריה לייב פרידמאן

הרב יעקב אריה לייב פרידמאן

הרב יעקב אריה לייב פרידמאן

הרב יעקב אריה לייב פרידמאן

הרב יעקב אריה לייב פרידמאן

הרב יעקב אריה לייב פרידמאן

הרב יעקב אריה לייב פרידמאן

ממלא גם פרישתו של של בעל כפתור ופרח, שהעיר דמשק
במאה הראשונה לספירה של חוק לארץ בתוך ארץ ישראל תמונה.
המטרה, חזרה שנה בסדרה לדברי ר' אשתורי הפרחי
בשנת 1970, ופרח שנתב (בפרק 1) שלא תיתכן

מציאות בארץ ישראל, שתהיה 'מנומרת' - כלשונו: 'כפתור
נמו: פה - ארץ ישראל, ופה - חוצה לארץ! ופה - ארץ
ישראל, ופה - חוצה לארץ!' לפיכך דבריו בענין זה נכונים
עיון גדול.

כפתור ופרח: מערכות הגבול בארץ ישראל - גבולות עקב, גבולות משה ועולי בבל

1 רבי אשתורי הפרחי - ראש וראשון לחקר ארץ ישראל

בעל כפתור ופרח - דרך חדשה בחקר הארץ
עסקנו עד כה בדברי ר' אשתורי הפרחי איש ההלכה, המניח
את היסודות ההלכתיים באשר לגבולות הארץ ותוכנם. כן ראינו
את הפתרונות שהציע להבנת הכתובים ודברי חז"ל.

מן הראוי להרחיב מעט, ולהאיר את דמותו כחוקר, הסולל דרך
חדשה, ומניח יסודות לחקר ארץ ישראל גבולותיה והלכותיה. ניתן
להגדיר את רבי אשתורי הפרחי כמורה דרך לגדולי תורה והלכה,
ולכל חוקרי ארץ ישראל הבאים אחריו זה כשבע מאות שנה.

אלו דבריו בדבר שיטת המחקר בה הלך (כפתור ופרח פרק יא):
"עתה אקום יאמר ה'... בעזרו אגלה הנעלם בדור הזה לשאינו יודע
מארץ ישראל מגבולי השבטים ועיירותיה, כיד השם הטובה עלי,
וכמו שהתנאייתי בפתיחת הספר... וזה החיפוש הטיב אצלי
מחיפוש מקומות הכוכבים ברקיע... כן גם עיירות ידועות בארץ
ישראל, ובני אדם עוברים ושבים, עולים ויורדים, ולא ידעו דבר
מזה.

על כן באתי אני הדל השפל, לספר לאחי ועמי, מה שמצאתי
בזה המבוקש. ואין זה מיתרון השגתי על השגת מי שאינו מדבר
בזה, אלא מיתרון חקירתי על חקירתו, ותנועתו על תנועתו. הן
הייתי כשני שנים בגליל דורש וחוקר, ועוד חמש שנים בשאר
ארצות השבטים, לא מנעתי עצמי שעה אחת מרגל את הארץ.
ברוך העוזר!"

בשיטה זו, של היכרות בלתי אמצעית עם הארץ, הימים
והנהרות, ההרים והעמקים, וכן שיחות עם בני הכפרים והתושבים,
תוך ניסיון לזהות את השם התנ"כי בתוך הכתיב או הצליל של
ישוב ערבי קיים, הציע בעל כפתור ופרח פתרונות שונים לזיהוי
'ישבים קדומים בארץ ישראל.

כפתור לשוני - לזיהוי ישוב עברי בצליל השם הערבי

שיטת האחרונים בחיבוריהם

אחד מן החידושים שחידש רבי אשתורי הפרחי, זו השיטה
לזיהוי שמות אתרים בארץ ישראל, הנוכחים במקרא ובמשנה,
זאת על פי המצוינות המצוינות (הכתיב) 'ואודיעה, כי

המדבר שבלשונם הוא לשון התלמוד ירושלמי ובבלי.
קירבה לשונית בין הארמית לשפה הערבית.

עוד כתב (בפרק יא) בעניין הישבים שזיהה: "וא
בלשון קודש ובערבי, שעם זה ידעו [המעיינים]
ממעט שני בקצתם".

להלן כמה מן השמות, אשר לדעת בעל כפתור ופרח
בין השם העברי לערבי:

בפרק עשירי:

"בלשון ערבי אומרים לארץ ישראל - 'בלד אל ש

"לארץ מואב - קורין לו 'בלד בלקה' כלומר: ארץ

בפרק אחד עשר:

"הוד ההר: הר גבוה מאד מאד, ושמו בלשון

אלאקרה, כלומר 'הר החלק'.

"המסכת מנחות (פה, ב): 'אנשי לודקיא הוצרכו ל

לו בערבי - לאדקיא'.

"פנינים, ובערבי - בניים".

חלק מן הזיהויים מתבקשים, אך פעמים, יש בהם
את המציאות, כמוכח מזיהויים שונים אשר נדונו
שלפנינו (ראה למשל, לעיל פרק ז, פיסקה ז. כן
פיסקה א בעניין 'הר החלק', וכן הזיהוי של תדמו
בפרק זה) ולא כאן המקום להרחיב.

מתברר, עם זאת, שחוקרים נטלו שיטה זו, וחזו
מפליגים בקשר לתוואי הגבולות.

את שיטתו ההלכתית של רבי אשתורי הפרחי -

- הניחו בקרן זיית, כשהם מתעלמים במודע מגבולות

הבתרים, שבעל כפתור ופרח הקדיש להם דיון

מתברר, שגם את תוואי גבולות מסעי שהציע -

פיענוח השמות הערביים שבשיטתו הפך לעיקר ה

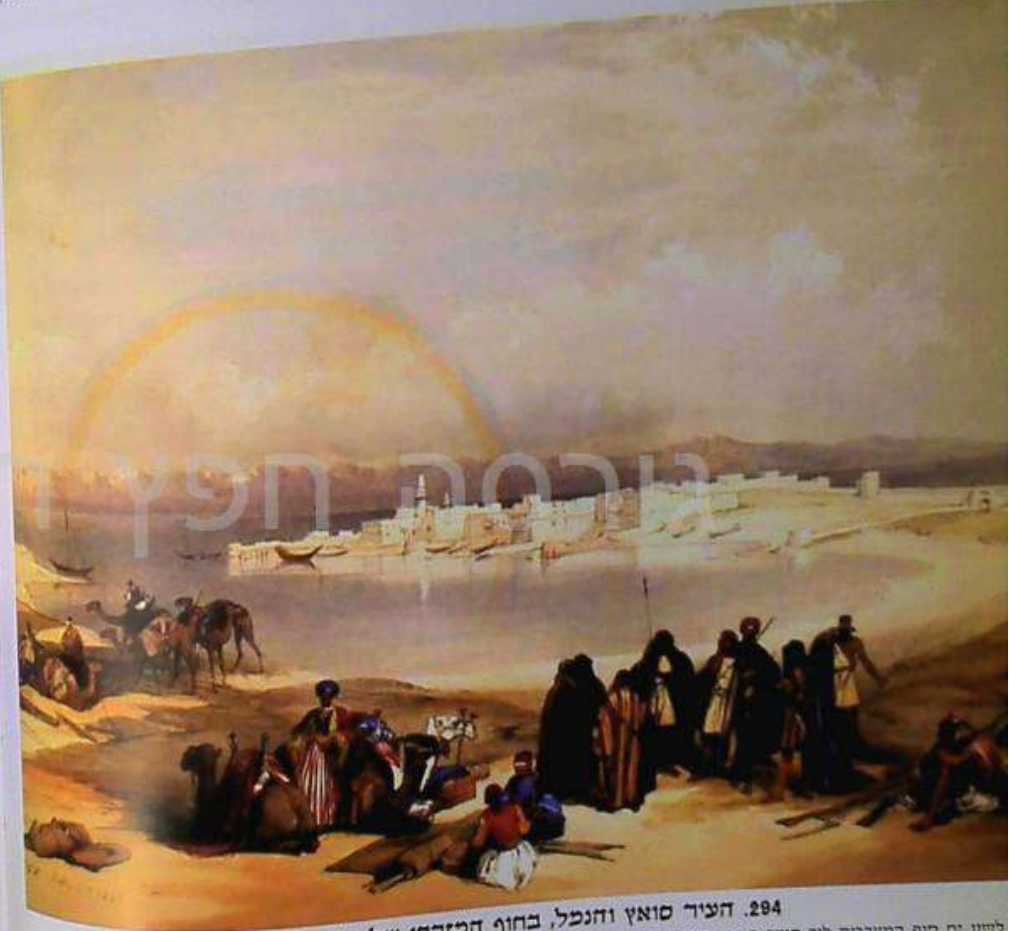
ארץ ישראל, בבחינת: 'תוכו זרק - קליפתו אכל'

השתמשו בשיטה זו כדי לחלוק על רבי אשתורי

השיטה, ולהציע שיטה שונה ממה שהציע.

ביום זה ובמקום זה שמעו ישראל מפי משה את הגזירה שלא לראותם יותר. חוף זה הוא לשון ים סוף המערבי - מפרץ סואץ כיום.

עמד קריעת ים-סוף, ככתוב: "אשר ראיתם את מצרים וסיפון לראותם עוד עד עולם", הווה אומר, שגבול נאסר על ישראל לעבור אותו הוא חוף ים סוף, שכן,

294. העיר סואץ והנבל, בחוף המזרחי של ים סוף

לשון ים סוף המערבית ליד העיר סואץ, המפרץ נראה משני עבריו: בחזית הצידו (מקום עמידת האנשים) החוף המזרחי, ובאחור - ציד המערבי. ים מצרים לאורך שפת הים. במקום זה, ככל המשוער, חצו ישראל את ים סוף ועברו מצידו המערבי לצידו המזרחי בדרכם להר סיני, ואלו הם ככל בורות הים. במקום זה, בו עמדו ששים ריבוא מישראל לאחר קריעת ים סוף, נאמר לישראל האיסור שלא לשוב על עקבותיהם במצרים.

כותב יוסף בן מתתיהו בעניין קריעת ים סוף, קרה בחוף זה. בתארו את מסעם של ישראל ממצרים תב יוסף: "ישראל המשיכו לילך בדרך קצה, והגיעו שי לבעל צפון - מקום על שפת הים האדום" היהודים, ספר שני, עמ' 69. מסלול יציאת ישראל רטיו נדון אצלנו במאמר מיוחד שאין כאן מקומו). ז שנאמרה במקום זה על שפת ים סוף באה, אפוא מורה באצבע - ולהראות לעין כל: כאן, במעברות ים לים וראיתם את המצרים טובעים בו - זה קו הגבול

אולם התרגום מדגיש, שהנתיב בו מדובר הוא מעברות ים סוף. נמצא, שאף לשיטת תרגום יונתן, גבול איסור הירידה מצרימה הוא חוף לשון ים סוף במפרץ סואץ.

ישראל שהתיישבו במגדול הסמוכה לים סוף - נענשו

בהקשר לכך יש להזכיר את נבואת ירמיה ואזהרתו מלורת מצרימה בהנהגת יוחנן בן קרח. בדבריו מזכיר ירמיהו את העיר 'מגדול', זו העיר הנזכרת ביציאת ישראל ממצרים בסמוך לים סוף. ירמיהו מזהיר: "כי כל היהודים היושבים בארץ מצרים היושבים במגדול... בארץ מצרים יפלו" (ירמיהו מד). חכמינו ז"ל מונים את ירידת ישראל למצרים ולמגדול בימי ירמיהו כאחת משלוש הפעמים שעברו ישראל על האיסור ונענשו. ואכן, ביציאת מצרים עמד מחנה ישראל על שפת הים "בין מגדול ובין הים" (שמות יג ב). יש איפוא לומר, שבאופן מיוחד מכוון ירמיהו את דבריו לישראל היושבים במגדול, כדי להזכירם, כי במקום זה בו הם יושבים, שם - במגדול - נאמר על ידי משה בעבר האיסור לשוב ולרדת מצרימה.

295. חזית בית הכנסת של הקהילה היהודית באלכסנדריה

איסור הישיבה במצרים כולל את אלכסנדריה. מובא בתלמוד (סוטה נא, ב) שקהילת יהודי אלכסנדריה היו בה נפלים כיוצא במצרים, וכלם נהרגו בשום שיעברו על איסור הישיבה במצרים. האיסור מונבא בדברי הרשב"ם בגלגל לדורות, ואלכסנדריה של ימינו בכלל זה.

הרמב"ן בפירושו לתורה דן בשאלת איסור הירידה למצרים - במקום בו נאמר האיסור לראשונה בחוף ים סוף, וקובע, כי איסור זה נמנה בין תרי"ג המצוות שנעטוו ישראל לדורות, אף מדבריו נראה, שחוף ים סוף בו נקרא הים לישראל הוא גבול איסור הירידה.

זו לשון הרמב"ן בפירושו לשמות (יה, יג): "על דעת רבותינו (ירושלמי סוכה ה, א) היא מצוות לא תעשה לדורות. ואם כן יאמר הכתוב... 'התייבבו' - במקומכם! כי מצרים אשר ראיתם אותם היום' [במקום זה על שפת ים סוף] הקדוש ברוך הוא מצווה אתכם עוה, שלא תוסיפו - ברצונכם - לראותם מעתה ועד עולם, ותהיה מצווה מפי משה לישראל. נמצא, שהרמב"ן מפרש, שבאותו מעמד ניתנה המצווה גופה, ובו במקום נאסר על ישראל לשוב למצרים.

דומה, שאין לך קביעה ברורה מזו בדבר גבול ארץ ישראל - מצרים, שכן, בגע שרובה גלגל של ישראל על חוף ים סוף המזרחי שהוא ארץ ישראל, הל איסור לדורות. שלא תדרוך כף גלגל לעולם. על אדמת מצרים, אותה עזבו לבלי שוב.

איסור ישיבה בעיר אלכסנדריה - מדוע?

הרמב"ם כותב שאלכסנדריה נכללת בכלל האיסור, והדבר תמוה, מה ראה לציון את העיר הזו על פני ערים אחרות במצרים, הרי כשנאמר שארץ מצרים מן הגילום ומערבה אסורה בישיבה, זאת, ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה - ברוד שאלכסנדריה בכלל האיסור!

אולם אלכסנדריה נזכרת במפורש בתלמוד בתור עיר במצרים אשר התיישבו שם הרבה מישראל, ומבואר שם, שתושביה היהודים נענשו על שעברו על איסור הישיבה במצרים, זה לשון הגמרא במסכת סוכה (נא, ב): "מי שלא ראה דיופלוסטין [אולם גדול על עמודים] של אלכסנדריה של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל, אמרו: כמין בסיליקי [אולם מקורה] גולה היתה... פעמים שהיו בה כפלים כיוצאי מצרים... וכולהו קטלינהו [ומלם הרגם] אלכסנדרוס מוקדון. מאי טעמא איענשו? [מה הסיבה שנענשו?] משום דאעבדי אחאי קרא [משום שעברו על הפסוק הזה]: לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד". (באשר לזהות המלך שהרגם, ראה את הערת הגאון ר' אליהו מוילנא שם. כן ראה בערך לגר' סוכה נא, בן שדן בעניין, ומביא גירסאות מתלמוד ירושלמי, שם נזכר השם טרבינוס, או טרגיניוס, ולא אלכסנדרוס. כן הביא את הקדמה ר' יצחק אברבנאל לפירושו למלכים, שם הוא מצטט את ספרי הריטב"א של רומה, המביאים שני מעשי הרג ביהודי אלכסנדריה, אחד בימי אלכסנדרוס [אחד מקיסרי רומא] והאחר בימי טרגיניוס [אף הוא אחד חוקיסרים המאחרים]).

סכאן מובן מדוע היה צריך הרמב"ם להזכיר את אלכסנדריה, שכן, היה מקום לחשש, שאיסור הירידה למצרים לא נאמר על כל ארץ מצרים אלא רק על יבד המלוכה ומדינתה - העיר 'מצרים' ומדינתה, שכן, שם שתייחדה ישראל בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשיה. כן לכאורה גם ראה מן הפסוקים שכן נאמר

זכותו לפנות על רבו לעלות לא"י או שישהדו 1051
 -בגבולות אברהם 1851
 -לעלות לעבר הירדן 1051
 -מקור וזמן הכפיה 1071
 עבר מבוא מוצ'ל לעבר הירדן - אסור להחזיר לארצו 1081

עבודה זרה
 ביעור עבודה זרה בא"י 254ח
 -א"י מחוקקת לנו לענין זה האמורים 261-259ח
 -בגבולות אברהם 258ח
 -בגבולות עקב 262-261ח
 -הקשר לבחינת הגזירה על הר עיבל 257ח
 -מבוא למעשה זו 254ח
 -מצוה לרוץ ארצה גם במקום שהיה נכבש 257-255ח
 -משה ישראל עשו כן בעבר הירדן 263-262ח
 -שילבים בה בעת כיבוש הארץ 257-255ח
 ביעור וביעור עבודה זרה - בגבולות משפטים 308
 מצות אבר ע"ז 262
 מצות הגדלת בעבודי עבודה זרה ובגבולות הירדן 278-254ח
 מצות כיבוש א"י - חקוקה לביעור עבודה זרה 26-253ח

עבר הירדן (המזרחי)
 גם הוא נהיה לנו 1161
 דרו מצותם עולי מצרים 1361
 דעת ר' אישוריהו שהיה (ראה: 'מפתח ופירוש')
 האם אנוכי רגלים 1321
 האם בעל השטח יחלים לפנות זה על זה לגור בעבר הירדן 109-1051
 האם הוא ארץ ונת חלב חסב' 113-1101
 האם הוא כולו בתחום עולי בבל וראה: 'עולי בבל'
 האם הוא משועבד בנחמיהם 133-1321
 -מקום של רובי יושביו או של הגלגל נפשות 302ח
 האם הוא נחלה שהשטחים 'עולי מצרים' 117-114ח
 -מקום 'שטח' ממצרן - חסרון במקום או שבשטחים 116-1141
 האם מקלטו פחותה ממערב א"י 117-1101
 -עיקר תגולה - הארץ המערבית 631
 האם נחמיהו לטובתם בגולה 111ח
 דא א"י 531
 -א"י לכל דבר 35-33ח
 -דעת המפורסם שהיא ע"ל 48-47ח
 -האם דא א"י 87
 -הזכות שהיא א"י 56-54-52-511
 -כן דעת רמ"ב 55-54ח
 -כן דעת רש"י 98ח
 -למצות 631
 -למחנות הקדושות 163-162ח
 -מידי האמת לכל המצות והגזרות בארץ 116-115ח
 דא ארץ אלוהי שקבעת ק"ן חרות 1231

הוא ארץ הקדוש 1191
 כיבושו וחלוקתו לשבטים הוא כיבוש א"י 601
 -בכיבושו מתקיימת שבועת ה' לאבות 591
 כיבוש ארץ סנאה' 123-1181
 -לענין הקמת משכן 1221
 כיניו וראה: אמורי; גלעד; הפאים)
 'כל גבול ישראל' כולל את עה"י 58-571
 כמה מצוות נהגות בו 183-1781
 לענין 'אורא דא"י' מחכים' 127-1261
 לענין דמאי 142-1411
 לענין הפרשת חלה 142-1411
 לענין מעלת הקבורה בא"י 162-130-1281
 לענין טגולת א"י להתברך בבנים 126-1251
 לענין שביעית
 -איסור עבודה בשביעית 1401
 -ביעור 146-1431
 -קדושת שביעית בפירות 1401
 לענין שנבואה שורה רק בא"י 1301
 מדוע לא ציינה התורה את גבולות שנים וחצי השבטים 112-1111ח
 מושג זה במשנה תורה/לרמב"ם 1471
 מעמדו בימי בית שני 1371
 מצוות כיבוש וישוב בעבר הירדן 109-611
 -היא מצוה לזרות 651
 -'ירושה וישיבה' כתנאי לחיוב מצוות - כולל כיבוש עה"י 621
 -כיבוש ארץ האמורי' - תחילת מצות 'ירושה וישיבה' 62-611
 -כיבוש העמים שם 17-151
 -כיבוש עבר הירדן המערבי קודם כי שם המקדש 631
 -מצות 'ירושה וישיבה' בו 95-921 114-113ח
 מקום מוצ'ל שנכבש לפני כיבוש עבר הירדן - אינו מקדש 113ח
 מקום ממערב לירדן שנקרא 'עבר הירדן' 149-1431
 משגלו רוב ישראל ממנו - פטורים ממצוות ש"ח 114-113ח
 -אם אין כל יושביה עליה - אין יובל נוהג 111-1101
 -גלות יושביו ממשלת את 'ביאת כולכם' 951
 -התנאי במשימה ש'כל אחד יכיר את שדרו' - גם שם 95-921
 משה רבינו ציווה את ישראל על עבר הירדן 126ח
 משה רבינו קיים מצוות בו 116ח
 נבואות על כיבושו בעתיד 171-1631
 -בנביאים 167-1651
 -בספר דברים 1631
 -נבואת משה על 'ירושה שלישית' בה בימות המשיח 165-1631
 נקרא ע"ר אלוהינו 1181
 נשמת א"י 'תלחה בו' הו"ו 113-1111ח
 ע"י הווים ושאר מצוות הווים בעבר הירדן 56-541
 שבטים ממערב הירדן שהתרחבו לעבר הירדן 83-771
 -אחרי שלב הגולה לצורך מידי 791
 -הבטיחת לזרות 921

-התרחבות שבט דן לגולה בבשן 79-771
 -התרחבות שבט נפתלי 801
 -התרחבות שבט שמעון 791
 -התרחבות שבטי אפרים ומנשה ל'ארץ הפאים' 82-801
 -מטה מצות ירושה וישיבה 91-901
 -קדושת הארץ למצוותיה בגולה המורחבת 92-831
 -סנינה בו 133-1181
 -אינו 'כשר לבית סנינה' 131-1211
 -לדעת התנ"ך אין בו סנינה 133-1231
 -רק על סמך דברי רש"י 124-1231
 הקיפת שופר ביובל בשני עברי הירדן 1181

עבר הגהר'
 הקבר הנפשי של נדר פרת 1055
 בקטרא ונחמה - א"י שמדרום לפרת 1066

עבר ימינא
 העבר הדרומי של נהר פרת - הוא א"י 138-1371

עגלה ערופה
 הדרך במסוק ללמד שהנהגת בעבר הירדן 302-299ח
 -'בארנה אשר ה' אלוהיך נתן לך' - גם עבר הירדן 302ח
 מבוא למעשה 299ח
 נהגת בגבולות אברהם 299ח
 -בגבולות מצות ירושה וישיבה 303ח

עדים זוממים
 מבוא לזן הן 246ה
 רק בא"י 246ה

עג
 מלחמת משה בעג 701

עזיחו המלך
 כיבושו ברום 68-66ח

עולי בבל - תחום עולי בבל (ראה גם: עזרא) 169-1591
 איסור יציאה ממש לצור וציון - לכניסה ולחבשים 557
 דעת הרמב"ם לגבי 97 165-1591
 -בתשובתו לחכמי צור 165-1621
 דעת מררי' שהיא בגבולות א"י 57-54ח
 האם עבר הירדן כולל בו 150-1341
 -היא כע"ל רוב נבד"י 140-1381
 הלכות הגזרות שם 54ח
 זכ"ר לגבולות הגזרה 153-1511
 -ה'כתיבות' ששעו בא"י ובירושלים 1531
 'כישתא' [למען] דעמי - גבול עולי בבל לענין סנאה' 567
 מקומו של דקס שבדרום (ראה: רקס)
 מקדו 107-1061 1472
 קדושתו - מן הגזרה או מדרבנן 108-1071 1513

קדושתו ע"פיה על טל עולי מצרים או להיך 153-1521
 קדושתו - על גבי קדושת עולי מצרים 1531
 תחום א"י בימי בית שני לקיום הלכות מדרבנן 58-54ח
 תאור מקוצר במשנה ומפורט במחזורות 162-1591

עולי מצרים - תחום עולי מצרים
 'גבולות אברהם' לחמש הלכות מדרבנן 54-53ח
 דעה שהיא באשקלון עד עכו 149-1471
 דעת הרמב"ם - מנחל מצרים עד הפרת 158-1501
 -באר דבריו בגלגלת תרופת 158-1551
 -בתשובתו לחכמי צור 1521
 דעת ר' שלמה טוך 150-1491
 הארץ שנכבשה בידי יצחק מצרים וירושע יהוד 90ח
 חכמים פסדו ערים בו מתינוקות ומעשרות 57-561
 מנדר מצרים עד טרד אמנם 191ח
 מקדו 107-1061 1472
 מן הכיבושים עד קדוש שלמה 73ח
 ענינו - 'גבולות עקב' 90ח
 קדושתו נוספת על קדושת 'גבולות אברהם' 150-1451

עוללות (ראה: מתנות עניים)

עומר
 איסור חרש לפני השטר - בגבולות אברהם 1841
 גבולות א"י שמום אפשר להביא אותו 176-1491
 -גם מעבר הירדן 161-1591
 -מסוריא שכבש חז - פסל הדין 1571
 -ע"פ גבולות עולי מצרים עד הפרת 159-1581
 השטר שהקריב וירושע מלמד על קדושת הארץ לזרות 1561
 מבוא למצות השטר 1571
 נקבר גם בשנת השמיטה 1571
 קדושת הארץ לענין זה טיבות אברהם 1501

עזרא
 אך קדש את הארץ 891
 דעה שקדש רק מה שרצה 92-911
 דעת הרמב"ם שקדש את הארץ מדרבנן 961
 -דעת ר"י בתוספת חרובים 1061
 -ירבה סנינים כבשו עולי מצרים וכו' 1011
 -ישוב מקדוה חז"ל לפי דעתו 103-1001
 -'ירושה שלישית אין לה' 1011
 -כי לא בא 'שילכם' 981
 -ראשונים נטשים המצרים כך 1021
 דעת התוספות שקדש את הארץ מהדורה 961
 הקדושה שקדש את א"י - מדרבנן 64-621
 ישראל תחזיקו או 'אלוהיך' במעשרות - מהדורה או מדרבנן 102-881
 מדוע הוציאה קדושה מניה כבוד 871
 קדש רק חלק מן המצרים 871

נדידת הגבול הדרומי של 'גבולות מסעי' בשנות השמיטה תשל"ג - תשס"ח

אוצר ארץ ישראל

כפתור

אוצר ארץ ישראל

המחבר, פרי הדמיון של בעל 'תבואות הארץ', אשר קבע ללא מקור בהלכה, כי אצאצמי מזוהה עם 'צין'. בכך הפך הדמיון למציאות הלכתית.

לאור האמור ראוי לעיין במסקנת בית הדין כפי שהובאה על יד הגר"י ליברמן, הכותב בסיוס: "אחרי משא ומתן הוחלט, להכשיר את הבאת הירקות מגרופית ויוטבתה... ובנוגע לאותו הכיכר הוחלט לשלוח משלחת... לאור זה הכשירו מרגן הגאונים, הבר"ץ של"ט"א, את ירקות נאות הכיכר, ועשו כן 'מעשה רב' לפטור ירקות אלה מכל חשש שביעית ותרומות ומעשרות".

פסק הלכה זה כולו תמיהה על תמיהה: מה טיב המשא ומתן שהתנהל בבית הדין, וכיצד הוחלט על פי השמות הערביים ששמות אלה הם גבול ארץ ישראל שבתורתנו הרי המתברר עצמו מביא את דברי בעל 'חזון איש' (שביעית סימן ג ס"ק יח) האומר, שהמקומות הנוכחים בתורה "נמחקו זכרם ובנו [החוקרים] על אומדנות", לאור האמור, יש לתמוה על הבר"ץ שעשו 'מעשה רב' - על מה סמכו? (וראה עוד להלן סוף פרק כט, שם הרחבנו).

חכמים והסיקו מן השמות הערביים קו גבול הלכה למעשה, מן הראוי לחזור ולהראות, עד כמה באמת "הערבי הוא רמאי מטבעו בזדון או בשגגה" - כדברי הרב הורוויץ לעיל (פיסקה ז) ועד כמה יש להזהר מהסקת מסקנות למעשה.

397. נבי מוסה

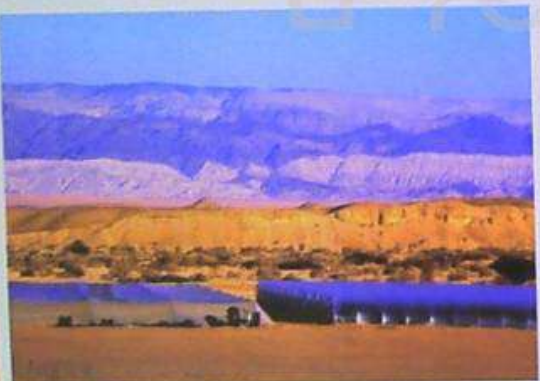
לפי אגדה ערבית, החצו וסביבה הבתים והכיפות - זה קברו של משה. המקום נמצא בלב מדבר יהודה כעשרה ק"מ מדרום ליריחו. לפי אותה אגדה נתגלה מקום הקבר לצלאח א-דין בחלום הלילה, והוא שבנה מסגד על הקבר, מאז הלך המקום והתפתח כמרכז עליה לרגל ותגיעות לערבים. בתום התגיעות יצאו מחצרו זו פורעים ערבים, למרוע פרעות ביהודים בירושלים ובערים ערביות אחרות.

דוגמא לדבר, אתר המצוי לא הרחק מגאות הככר, בצפון ים המלח, סמוך לכביש ירושלים יריחו. המקום נקרא 'נבי מוסה', כלומר, קבר הנביא משה, שם קיים מבנה גדול עם קבר ומסגד, ובמרכזו חצר גדולה. כידוע לכל, משה מת בעבר הירדן, הרחק מזרחה סמוך להר נבו, "ולא ידע איש את קבורתו", אולם במהלך הדורות פיתחו הערבים אגדה על מקום קברו מערבה לירדן, ב'נבי מוסה'. כן קבעו שבעה ימים חג סביב לקבר, וקיימו תהלוכות של עליה לקבר מירושלים ושאר מקומות, וכך הפך המקום לאחד המקומות המקודשים לאיסלאם, וההזייה הפכה למציאות! לאור דוגמא זו ואחרות, האם ניתן לבנות הלכה בשאלות הנוגעות למצוות מן התורה ודברי חכמים על דברי הבל כגון אלה!?

מעשה רב:

אדמות הערבה פטורות מחשש שביעית ותרומות ומעשרות

באשר לתזוירי - המזוהה אצל בעל 'תבואות הארץ' בתור 'מעלה עקובים', או אצאצמי המזוהה אצלו כמדבר צין, אין מדובר אפילו באגדה של המוסלמים, אלא בהשערה עצמית של

398. צין יחב - ישוב בנגב בדרך לאילת

צין יחב הוא ישוב חקלאי גדול בדרך לאילת. הישוב נבנה במקום בו הייתה מצודה עתיקה לשמירת הרכבים לאילת ולמרכז הארץ. בישוב קיימת חקלאות מסורתית בשיטות חדישות בתאי המדבר. בתמיכה - חממות לגידול ירקות על רקע הרי אדום.

למקרא הדברים אומר אני בעניינות: הרוצה לאכול פירות וירקות מגאות הכיכר ומגרופית וכו' - ישקול היטב בטרם יבניס פירות אלה לפיו, כשם שהוא בודק את כשרותו של בשר שמקורו מוטל בספק, וכל מבקש אמת וחדר לדבר ה' ירחיק עצמו מהיתר זה. שכן, מכל פסוקי התורה ודברי חז"ל עולה ללא צל של ספק, שישובים אלה כולם הם ארץ ישראל מן התורה לא רק שחלה עליהם שביעית וחובת הפרשת תרומות ומעשרות (מדריבון) אלא חלים עליהם מצוות התלויות בארץ מן התורה כגון: ערלה, כלאים, לקט, שוכה, פאה וכו', שהן מצוות ואיסורים הנוגעים

מניין המצוות המתקומות בגבולות אברהם

מתנות עניים

לא להניח פאה לעניים
 לב שלא ללכות פאת שדה בקצור
 לג להניח לקט
 לד לא ללקט את הלקט
 לה להשאיר את עוללת הכרם
 לו לא לעולל את הכרם
 לו להשאיר את פרט הכרם
 לת לא ללקט פרט הכרם
 לט להניח שכהה בשדה
 מ לא לשוב לקחת את השכחה
 מא להפריש מעשר לעניים

ביכורים, עומר ושתי הלחם

מב להפריש ביכורים ולהעלותם למקדש
 מג שלא יאכל הכהן ביכורים מחוץ לירושלים
 מד לקרוא בעורה את מקרא הביכורים
 מה לתת את ראשית הגו לכהן
 מו מצוות הבאת העומר במקדש
 מז מצוות הבאת שתי הלחם במקדש

עבודה זרה ועובדיה בארץ ישראל

מח שלא לבנות עיר הנידחת
 מה שלא ליהנות מכל ממונה
 מה שלא לזרות בית לעובדי כוכבים
 מז שלא ישבו עבדי עבודה זרה בארץ ישראל

מצוות עבדים בארץ ישראל

עא דין קניין עבד עברי
 עב ליינד אמה עבריה
 עג לפדות אמה עבריה
 עד שלא למוכרה
 עה לא יניח לנו תושב לדדות בעבד עברי
 עו לא להסגיר עבד שברו מחוץ לארץ לארץ
 עז שלא להנות עבד הניצל ובא ארצה

דני רוצח וערי קלט

עא שלא לקחת כופלגנש רוצח
 עב להגלות את הרש בשטנה
 עג שלא ליקח כופלגנש גלות
 עד להמית רוצח לא שעמד בדין
 עה להפריש ערי מקלט
 עז לערוף את העגלגנחל
 עח שלא יעבוד בקל הנחל

מאכלות אסורות בארץ ישראל

עא שלא לאכול מתבואה חדשה
 עב שלא לאכול קלי מן החדש
 עג שלא לאכול כרמל מן החדש
 עד שלא לאכול ערלה
 עה שלא לאכול כלאי הכרם
 עז שלא לאכול טבל

תרומות (בזמן הזה מדרבנן)

עא להפריש תרומה גדולה
 עב להפריש תרומת מעשר
 עג שלא יקדים מעשרות זה לזה
 עד שלא יאכל זה תרומה
 עה שלא יאכל תושב כהן תרומה
 עו שלא יאכל ערל תרומה
 עז שלא יאכל כהן טמא תרומה
 עח שלא תאכל הללה תרומה

מעשרות (בזמן הזה מדרבנן)

א לא להפריש מעשר ראשון ללוויים
 אב להפריש מעשר שני
 אג אין להוציא דמיו אלא לאכולה
 אד שלא לאוכלו בטומאה
 אה שלא לאוכלו באניות
 או איסור אכילת מעשר שני חוץ לירושלים
 אז אין לאכול מעשר תירוש חוץ לירושלים
 אח אין לאכול מעשר יצחק חוץ לירושלים
 אט להתוודות וידוי מעשר
 אע נטע רבעי נאכל בירושלים על ידי בעליו

מצוות מלחמה בארץ ישראל ושכנותיה

א מצוות ירושה וישיבה
 אב מלחמת שבעת העממים
 אג איסור להחיות איש משבעת העממים
 אד מצוות איבוד עבודה זרה ומשמשיה
 אה מתיית זרע עמלק
 או מלחמת ישראל מיד צר שבא עליהם
 אז מצוות מלחמה [רשות] בשאר האומות
 אח לשלח מן המלחמה נושא אשה, נטע כרם ובונה בית
 אט מלחמה בעמון ומואב והאיסור לקרוא להם לשלום
 אע מלחמה בעיר הנידחת ושריפת העיר

כלאים

אא שלא לרוע זרעים כלאיים
 אב שלא לרוע תבואה בכרם

גיר

תמונת השער

העיר שכם
 לפרגלות
 הר גריזים
 והר עיבל
 שני הרים
 אשר נתייחדו
 בקדושתם
 שם נכתבה
 התורה על
 אבני המזבח
 ושם נתקדשה
 ארץ ישראל
 למצוותיה עם

הסכמת הרה"ג הרב יעקב יוסף שליט"א
ראש מוסדות 'חזון יעקב' ורב שכונת גבעת משה ירושלים

א תמוז תשע"ז

YAAKOV YOSEF
HEAD OF "HAZON YA'AKOV" INSTITUTIONS
AND RABBI OF GIVAT MOSHE NEIGHBORHOOD
JERUSALEM

יעקב יוסף
ראש מוסדות "חזון יעקב"
ורב שכונת גבעת משה
ירושלים

חידושי סוטה רבד ישראל
אריאל ש"טא
נשיא "מכון המקדש"
כימוצה ואד הקמא במ אב
מברק רס רב
אדרק: שטב הדבץ אור
כא בדדרימ הבה אלצה
דדנן דהחק אמן
דדמ הנה
הי אלס יוסף

הסכמת הרה"ג הרב יצחק יוסף שליט"א
מחבר סדרת הספרים 'ילקוט יוסף' וראש ישיבת 'חזון עובדיה'

ITZCHAK YOSEF
ROSH YESHIVA "HAZON OVADYA"
AOTHER "YALKUT YOSSEF"

יצחק יוסף
ראש הישיבה הגדולה "חזון עובדיה"
מח"ס "ילקוט יוסף"

תאריך: ה' תמוז תשע"ז

בתי זכר

פע אדני עם יא חד תכופי חיקי הנה עליה מפיל עמי עולם, שם גמק שמו, כמד פם
תבארני חד ישרא איתן שלמה גמק המקדש, ה' תמוז סבדיו "אולי אלה ישראל"
מפיל יאג גמלוג אלה ישראל, יצוה מקיפה, ונני שאל מדדה ה' חמיו זה, שמו
אק"י ימותה, וס רבב צמו חדים אידיו וילאמו נשאים יורה, וס רבב זס נפא לכמה
הכתי משהג כנפא.
זמור חיה אדניו ה' חק אמסרה, וצין רבב עס לבון אג אילג חיה חק אמיל
'שאל או למ והני רגמק דו סבדיה גמק גירש אג מה שאלא משה "מחלה עקומים"
עקדה, וס נלא עם עקדה ס' אגניו, תמלאג מודדיג קמולג, הרו שילג אמיל ישראל.
ומקטני דב צה דיקט מיל ה' סרדיג אמוב ע', קמוו מש.
ולו צריכה אלו לרעה אדו חמבר שליטה, שיה רבון וכמה לחמני, ליש על
מנה ה' תמוז, ואדו חמיו יקום אמילם וכמה לסיצתי דסאיו לבון אל סאלא
ויכולו אציוני חנה, אמק עם נלאה, ונפב לאלג סלוג ולילוג משה צבוק, ומחנה
אמן.
ידוה משה

יים את מצוותיה (כמובא לעיל שער 'כיבוש ארץ ישראל'). כן דר הרמב"ם, שלא באה הגלות על ישראל אלא משום שלא דרו על מצות הפרשת תרומות ומעשרות, ועל שלא שמרו יטה. מכאן ברורה לרמב"ם כוונת חז"ל במאמרם זה, ולדעתו יש המאמר הפוך: "הרבה כרכים נבשום עולי מצרים ולא זום עולי בבל... [ולכן] והניחום - בקדושתם!" בתקופת עולי מצרים. (ראה להלן פרק כט קה ג ופרק לג פסקה ג כן ראה מפות 131, 137).

**הרמב"ם: עולי בבל
'כאלוהן קיבלו עליהן את
המעשרות' - ומדרבנן**

ביטוי 'מאלוהן קבלו עליהן את המעשרות' כאמור, בירושלמי שביעית (ו, א), במדרש דבא מובא תיאור, כיצד אנשי בית שני 'עצמן מאלוהן' במעשרות, ומתואר שם ו' ספר ושטחיהו בעורה, ובשתיים עמדו הו חתום על ידי 'בית דין של מעלה', שהסכים הקב"ה על ידן, המסקנה העולה ות אלה, לכאורה, היא, שחייב תרומות ות בימי בית שני היה מן התורה.

כך, שאף כאן חלוק הרמב"ם על בעלי דת, שהרי מובא במדרש שם, ששמונים זקנים ובהם נביאים לא רצו לחדש דבר זור בתורה, ולא קיבלו את דעת מרדכי שרצו לקבוע מועד חדש לקריאת אמנם הקב"ה האיר את עיניהם ואמרו: הזאת מסינו ואמרה! ולדעת התוספות זכים ה' על ידן בענין מעשרות וקריאת לתקנת אלו דין דאורייתא.

לא כן דעת הרמב"ם, שכתב בספר המצוות ב'שורש שאין ראוי למנות בין תרי"ג המצוות - מצוות שהן חסיף, שראה צורך לקבוע את השווייה כחל

ראשונים בעקבות הרמב"ם: קידוש עזרא - מדרבנן

נמצא לאור האמור, שבעלי התוספות בנו את שיטתם על פי הבנת המקורות בתלמוד ובמדרש כנ"ל, שעזרא קידש את תחום עולי בבל מדעתו ומרצונו, ומשקידש נתקדשה הארץ מן התורה ולדורות.

195. ענתות - מן הערים שכבשו עולי מצרים ועולי בבל

בציר נראית העיר ענתות בתקופת הגלות. ענתות היא עיר קדומה השוכנת מצפון לירושלים במורד נחל פרת. מזהים אותה כיום עם הכפר הערבי ענאתא. ביהושע נאמר כי העיר נמנית על עיר נחלת בנימין. עוד נאמר שם (כא, ו) שהעיר נקבעה כעיר הכהנים ולויים, ככתוב: 'זממטה בנימן את גבעון... את ענתות ואת מגרשיה'. הדבר עולה גם מן התיאור במלכים א (ב כז) שם נזכרת ענתות כעירו של אביתר הכהן, לשם חזר לאחר ששלמה הדיחו מן הכהונה. ירמיהו, שהיה אף הוא כהן, נולד בעיר הכהנים ענתות, ככתוב בפתיחת ספר ירמיהו (א, א): 'דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן'. העיר נזכרת פעמים אחדות בדברי ירמיהו וישעיהו. משעלו עולי בבל בימי בית שני ארצה חזרו גם תושבי ענתות, ככתוב בנחמיה (ג ז): 'אלה בני המדינה העולים משיב הגולה... וישבו לירושלם וליהודה איש לעירו. הבאים עם זרבל-אנשי ענתות - מאה עשרים ושימונה' (ראה גם נחמיה יא, לב) בכך חזרה ענתות למעמדה כעיר כהנים ולויים הסמוכה למקדש כנעבר.

הרמב"ם לעומת זאת, בנה את שיטתו על חובת מצות כיבוש ארץ ישראל שהיא מצוה לדורות, ושיטתו היא, כי בלא 'ביאת

כך כותב בעל 'ספר מצוות גדול' (עשין קלג): "ורבינו משה כתב (הלכות תרומות א, כז) שלא הועיל הקידוש [של עזרא] לענין תרומות ומעשרות לחייבם מן התורה". ועיין שם בסמ"ג, שהביא כמה ראיות לשיטת הרמב"ם, ובלשונו: "וראייתו נראה מדאמרינן בפסחים (מד, א) ובגזיר (לז, א) גבי קופות: הנח לתרומה מתבואת ישראל בזמן הזה דרבנן".

כך גם בספר החינוך (תקז) כתב כרמב"ם, שבימי בית שני לא באו 'ביאת כולכם' ולכן המעשרות היו מדרבנן, אלו דבריו: 'שעלו שנית מגלות בבל עם עזרא הסופר קדשוה קדושה שניה

לשעתה ולעתיד לבא, כלומר קדושה העומדת לעולם, אבל מכל מקום אין חייב תרומות ומעשרות מן התורה שם, לדעת הרמב"ם ז"ל, אלא בזמן שישראל מיושבים שם". נראה מדבריו, שבתקופת עזרא שבאו רק 'מקצתן' אינה נקראת "שישראל מיושבים שם", כי לא התקיימה 'ביאת כולכם' כנ"ל. גם המאירי בחידושו ליבמות פב, א, כתב, שיש פוסקים כרבנן.

המעייין בנושאי כלי הרמב"ם, כגון, בעל 'כסף משנה' ושאר האחרונים שבאו אחריו, ימצא, כי הלכו וביססו את שיטת הרמב"ם זו ממקורות שונים בדברי חז"ל.

רס"ה חפצי ח

מי נותן את השם 'ארץ ישראל' - התורה - או כיבושם של ישראל?

ז

הרמב"ם והראשונים:

שם ארץ ישראל עליה פיכות אברהם

נזכרנו עד כה, מטרתנו לברר את שיטת הרמב"ם בענינה של ארץ ישראל לגבולותיה, ומתברר, שאין די באבחנה שבין שיטתו לשיטת שאר הראשונים.

מאחר שבדברי הרמב"ם קצרים, ויש בהם מקום לפירושים, ממילא, יש להבחין בין שיטות פרשניות באחרונים, וכפי שפירשו את דעת הרמב"ם בחיבוריהם.

אחת השאלות הנידונות באחרונים היא: ממתי מקבלת ארץ ישראל את שמה לענין המצוות התלויות בארץ?

כאמור, מדברי חז"ל והראשונים דלעיל עולה, שמיד עם כניסת 'יושע ארצה נתחייבה הארץ כולה מן התורה בשמונה מצוות (ואף יותר) וזאת, בטרם נכבשה וחולקה על ידי יושע. יתירה מזו, הראשונים כותבים במפורש שקדושתה למצוות אלו מקורה בקדושת הארץ "משעת נתינתה לאבות הקדושים" - כלשון בעל נפתור ופרת. כך עולה גם מדברי הרמב"ם, שכתב בענין מצוות עולה, שנתייבה הארץ כולה, מיד עם כניסת יושע - "משעת ביאת

נכבשה, כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבוש חלקו [מענה כשיכבוש היחיד, יתחייב גם בתרומות ומעשרות]".

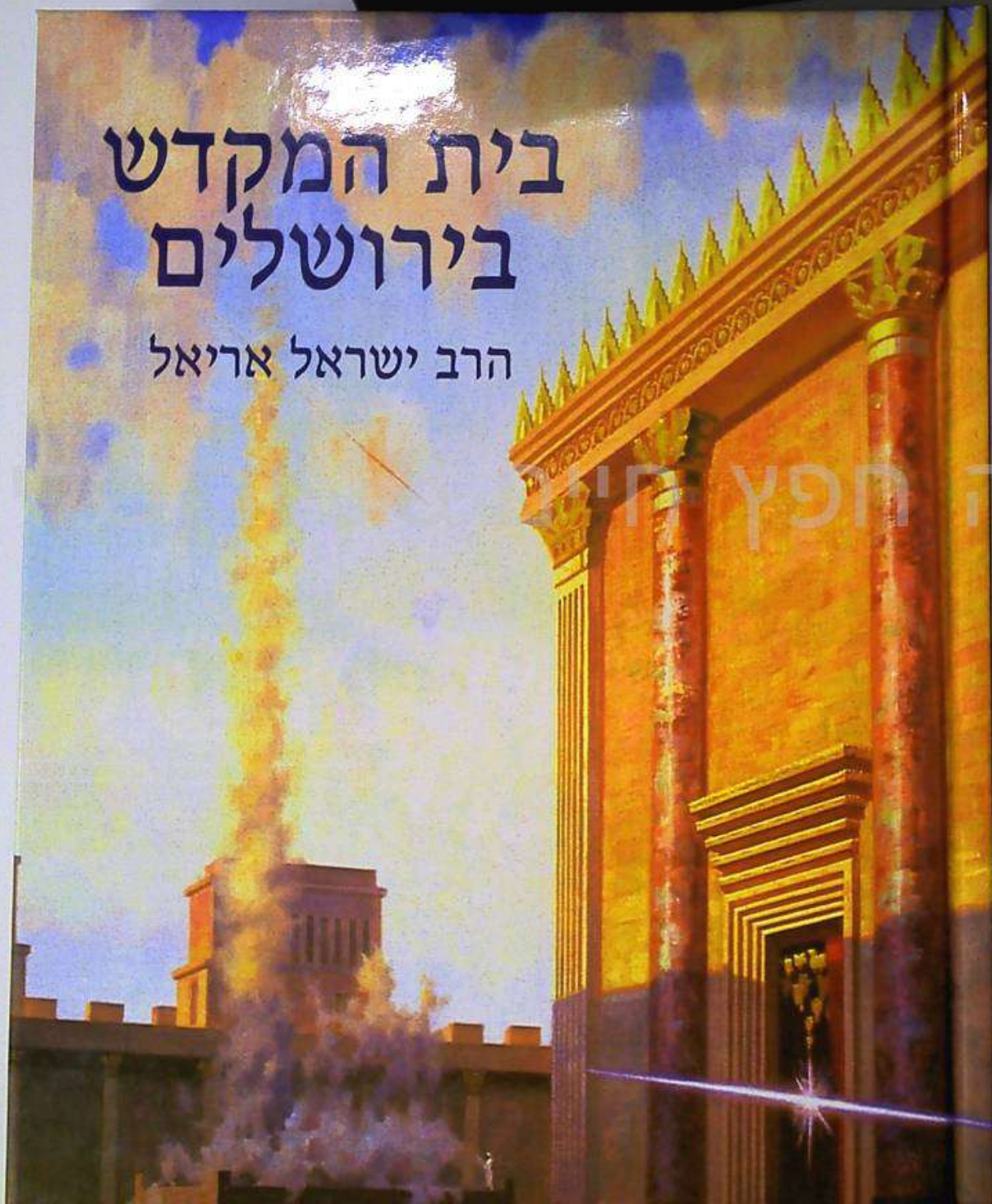
גם באשר לתקופת בית שני, שתרומות ומעשרות ושביעית התקיימו בה מדרבנן, קדושתה עליה מימות אברהם לשאר מצוות, בין אם נכבשה הארץ בין אם לאו. יתירה מזו, כתב הרמב"ם, שאף באשר לתרומות ומעשרות שקיומן מדרבנן, עם זאת השאיר עזרא את הכרכים שבתחום עולי מצרים בקדושתם - כארץ ישראל, למרות שטרם נכבשה, נמצא, לדעתו, ש"שם ארץ ישראל" עליה גם אם לא נכבשה.

דעת האחרונים:

אין שם ארץ ישראל חל עליה אלא בכיבוש לעומת האמור, מצינו בדברי כמה מן האחרונים, הסבר אחר בהלכה זו ברמב"ם. לדעתם השמיע הרמב"ם כאן דבר הפוך: א. אין 'שם ארץ ישראל' עליה, אלא אם כן נכבשה על מלך או נביא מדעת כל ישראל.

בית המקדש בירושלים

הרב ישראל אריאל

הקטרת הקטורת // בהיכל

ציור נראים שלושה כוהנים, וביניהם כלי הקטורת, לקראת הקטרת הקטורת בהיכל. סדר ההקטרה מתואר במסכת תמיד (ו, ב); שוכה במחנה (הכוהן הנראה משמאל) צבר את אלים (שהביא מן המזבח הדיזון) על גבי המזבח בת הובא שבמנים. ורדן [פיוזן ושטחן] בשולי חתה, והשתחוה רצא.

הן המקטיר: הכוהן שוכה כמים ונתמנה להקטיר הקטורת, נעזר בחברו כדי למלא את חופניו וזאת לבל תתפור על הרצפה, וכמובא במשנה: שוכה בקטורת (הכוהן האמצעי בציור) היה נוטל תבין (נראה בידו) מתוך הכף (ה'כף', כמין קערה,

נראית בידי הכוהן מימין) ונתנו לאוהבו (הכוהן מימין) או לקרובו [לאחר שמילא את מלוא חופניו קטורת]. נתפור ממנו [מן הקטורת שבבדן] לתוכו [לתוך הכף], ונתנו לו [אוהבו או קרובו] בחופניו [של המקטיר בציור, באמצע]... התחיל מרדד [מפור את הקטורת על הגזלים] ויצא.

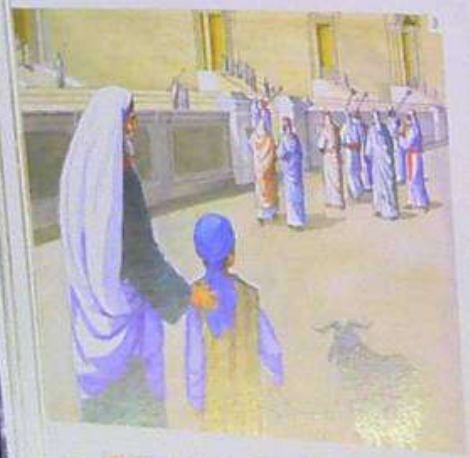
לא היה המקטיר מקטיר, עד שהמונה אומר לו: 'הקטר!'... פירושו כל העם [כל הכוהנים התרחקו מן ההיכל ומ'בין האולם והמזבח' בעת ההקטרה] והקטיר והשתחוה ויצא". (מבין הפירושים השונים, הובא כאן פירושם של הר"ב, "תפארת ישראל", והרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין, ג, ז).

// 2 לשכת "בית שמניה"

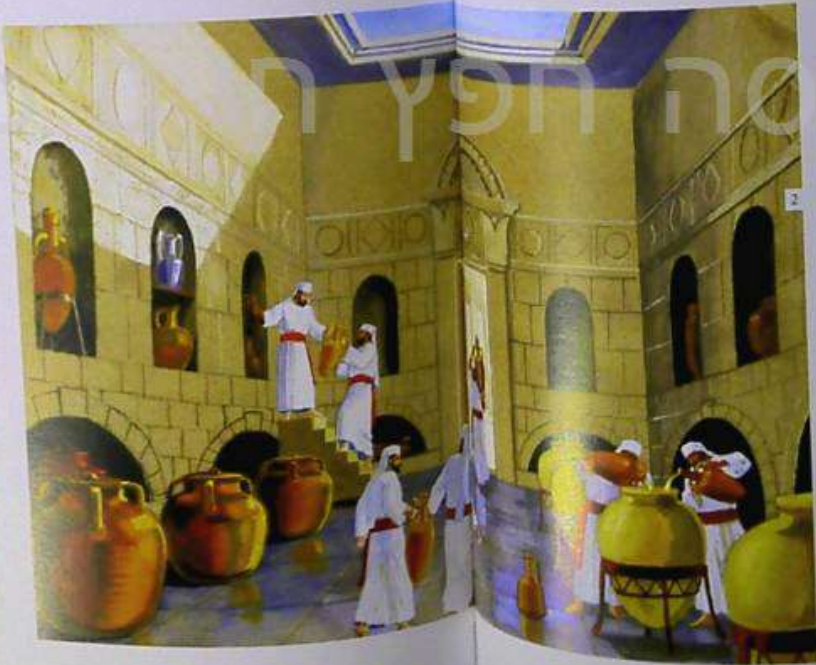
הלשכה שבציור היא "לשכת בית שמניה". בלשכה זו אוחסנו איצרות היין והשמן שבמקדש, ומקומה בעזרת הנשים, באווירת הדרומית-מערבית שבחצר. משם הביאו הכוהנים שמן למנחות ויין לניסוך על גבי המזבח (מסכת מידות ב, ה). תקרת הלשכה הייתה פתוחה לשמים (טם). בציור מימין נראים הכוהנים בעת אגירת היין והשמן בחביות שבלשכה.

// 3 הלוויים בדרכם לשוור ולנגן על הדוכן

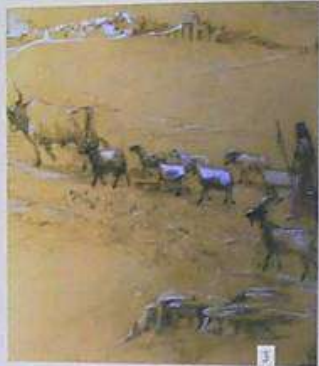
ציור נראים הלוויים, כהביאם את כלי השיר בכז לנגן בעזרה בעת "שיר של יום". הלוויים עוברים דרך ה"סוול", המקיף את הקערה, ונכנסים דרך "שער השיר" לעמוד ולשוור על הדוכן.

שירת הלוויים במחנה, מנחת אהרן

גירסה חפץ ה' 13 ירושלים

4 // ייחודה של ירושלים עיר המקדש בראש השנה

ב ציור נראה שומר מירושלים חוקעים בשומר בשבת, עקב קרבתם לעיר. הלכה היא כי כל הרואה את העיר מרחוק ושומע קול שופר מירושלים ומבנותיה — חייב בתקיעה, ואף בשבת. לאור זאת, תוקעים אנשי הכפר בראש השנה שחל בשבת, שכן דינם כדון ירושלים. יתרונה של ירושלים על מקומות אחרים הוא שבזמן שבת המקדש קיים — תקיעת שופר מתקיימת בה בשבת, הן במקדש, הן בהר הבית, והן בתחומי חומת העיר המקודשת. המשנה במסכת ראש השנה (ד, ב) מסיפה ללמדנו שאף בכפרים ובערים שבסביבות ירושלים — תוקעים בשומר בשבת, עקב שייכותם לירושלים לעניין זה.

2 // קורבן מוסף של ראש חודש — בראש השנה

ב ציור נראה רועה העושה את דרכו ללשכת הטלאים שבמקדש, בכדי להביא את קורבנות ראש חודש ולמוסרם ליד הכהנים.

מסעה שנתקבלה עדות העדים על קידוש החודש, והוכרז בבית הדין כי החודש מקדש וראש השנה התקדש — החלו במקדש להביא את קורבן ראש חודש בטרם הביאו את קורבן המוסף של ראש השנה. קורבן מוסף זה כלל אחד עשר קורבנות. וזו לשון הרמב"ם (הלכות תמידן ומוספין, ז, א): "בראשי חודשים [וראש השנה אחד מהם] מקריבין מוסף ראש חודש אחד תמיד של שחר [זאת, לאחר שהגיעו העדים, ובית דין קידש את החודש]. וכמה הוא מוסף של ראש חודש? פרים — שניים, ואיל — אחד, ושבעה כבשים — הכול עולות, ושעיר עזים [אחד] חטאת [סך הכול אחד עשר קורבנות]."

3 // קורבן מוסף של ראש השנה

ב ציור נראה רועה המביא את קורבנות ראש השנה למקדש למוסרם לכהנים. קורבן מוסף של ראש השנה כולל עשר בהמות, ואלו הביאו לקורבן לאחר הבאת קורבנות ראש חודש. וזו לשון הרמב"ם בהלכות תמידן ומוספין (ט, א): "באחד בתשרי [ראש השנה] מקריבין מוסף היום [אחר הקרבנות קורבנות ראש חודש]: פרים, ואיל, ושבעה כבשים — הכול עולות, ושעיר חטאת — הנאכלת. וזה מוסף היום [המובא בחוספת] — יתר על מוסף ראש חודש שקרב כל ראש חודש."

1 // תקיעה בשופר ובחצוצרות ב"שער המזרח" של ההיכל

ב ציור נראה הכהנים תוקעים בשופר ובחצוצרות את סדר התקיעות המיוחד של ראש השנה, כל זאת במני המתכנסים בעזרה. הכהנים תקעו בעוסים במתח "שער המזרח" שבהיכל, ככתוב: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'". לפני הסלח ה' — ענינו, לפני ההיכל.

במשנה (ראש השנה ג, ג) נאמר: "שופר של ראש השנה [במקדש]... מיו מצומה זהב, ושתי חצוצרות מן הצדדין. שופר מאריך וחצוצרות מקצרות, כלם השופר מאריך בתקיעתו לאחר שסיימו החצוצרות בכדי להודיע "שמצוות היום בשופר".

נטילת לולב בשבת בבית המקדש

בציור נראה הר הבית בחג הסוכות שחל להיות בשבת, בעת ההכנות לנטילת לולב בעזרה, ולקראת הקפת המזבח עם ארבעת המינים. המשנה במסכת סוכה (ד, ד) מתארת את סדר נטילת הלולב בשבת במקדש, כפי שהיה נהוג בראשית ימי בית שני. מדברי המשנה והגמרא עולה תיאור מדויק של הר הבית, וכדברי הגמרא (סוכה מה, א): "הר הבית סטיו [אכסדרה] כפול היה", כלומר, האכסדרה שהקיפה את הר הבית הייתה שדרת עמודים כפולה ומקורה בנג. בציור נראית האכסדרה במזרח הר הבית, כשבצפון נראה "שער טדי".

בשבת התעוררה בעיית טלטול הלולבים למקדש, ולפיכך נהיגו שה'חונים' הממונים היו מקבלים את הלולבים בערב החג "וסודרים אותם על גב האצטבא" (אצטבאות וחונים נראים בציור מימין). זאת בנוגע לכלל הציבור. לעומתם, "הזקנים היו מניחין את שלהן בלשכה" (במרכז הציור).

בהמשך המשנה מבואר כי הדבר הביא ליד תקלה, שכן "למחר משיבמין [עולי הרגל] ובאין, והחונים זורקין אותן למניהם, והן מחטטין [את הלולבים] ומפנין איש את חברו (בציור למטה מימין). וכשראו בית דין שבאו ליד סכנה, התקינו שיהא כל אחד נוטל בביתו".

